

Állatorvostudományi Egyetem
Állatvédelmi Jogi, Elemző- és Módszertani Központ

Egzotikus állatok tartási szokásai napjainkban Magyarországon

Exotic animal husbandry practices in Hungary today

Készítette: Márki Réka

Témavezető: Dr. Tóth Szabina, tanszéki állatorvos

Állatvédelmi Jogi, Elemző- és Módszertani Központ

Budapest, 2024.

Absztrakt

Napjainkban az egzotikus házi kedvencek tartása egyre elterjedtebb jelenség Magyarországon és a világ más tájain egyaránt. Diplomamunkámban egy online kérdőív segítségével térképezem fel a Magyarországon tartott állatfajok sokszínűségét, az állattartási szokásokat és az egzotikus állatok állatvédelmi helyzetéről alkotott véleményét a lakosságnak. Az állattartási szokásokon belül vizsgálom az állatválasztás mögött álló tényezőket és az állattartás körülményeit. Kutatásom eredményei hozzájárulhatnak a hazai állattartási szokások és az állattartók hozzáállásának a megismeréséhez.

Abstract

Nowadays, the keeping of exotic pets is an increasingly widespread phenomenon in Hungary and elsewhere in the world. In my thesis, I use an online questionnaire to map the diversity of exotic pet species kept in Hungary, pet-keeping habits, and the public's opinion on the animal welfare status of exotic animals. Within animal-keeping habits, I examine the factors behind the choice of animals, and the conditions under which they are kept. The results of my research may contribute to the understanding of exotic animal-keeping habits and attitudes of pet owners.

Tartalom

1	Bevezetés.....	3
2	Szakirodalmi áttekintés	4
2.1	Egzotikus állat fogalma	4
2.2	Magyarországon mely állatfajok tarthatók/tilos tartani	5
2.3	Egzotikus állattartás története	9
2.3.1	Papagájalakúak	10
2.3.2	Díszhalak	10
2.3.3	Vadászgörények	11
2.3.4	Nyulak	11
2.3.5	Rágcsálók	12
2.3.6	Hüllők	12
2.4	Napjainkban az egzotikus állattartás világszerte	13
2.5	Egzotikus állattartás motivációi.....	15
2.6	Egzotikus állattartással kapcsolatos problémák.....	19
2.6.1	Veszélyek az ökoszisztémára:	19
2.6.2	Veszélyek az emberre:.....	21
2.6.3	Veszélyek az állatra:.....	25
3	Anyag és módszer	27
3.1	Résztvevők és eljárás	27
3.2	Kérdőív felépítése	28
3.2.1	A kérdőív három részből épült fel:	28
3.3	Adatkezelés és elemzés.....	29
4	Eredmények.....	29
4.1	Szociodemográfiai adatok.....	29
4.2	Az állattartásra vonatkozó válaszok elemzése	32
4.3	Állatvédelem.....	44
5	Megbeszélés/következtetések	47
6	Összefoglalás.....	48
7	Irodalomjegyzék.....	49
8	Köszönetnyilvánítás	53

1 Bevezetés

Nagy bizonyossággal kimondható, hogy a legtöbb ember rendszeresen találkozik állatokkal az élete során. Sokan tartanak házi állatot, vagy legalábbis van olyan barátjuk, rokonuk, aki rendelkezik valamilyen házi kedvencel. Bizonyos hivatást végzőknek a mindennapjai részét képezik, hogy állatokkal dolgoznak, úgy, mint az állatkerti dolgozók, laboratóriumi kutatók, állattenyésztők vagy az állatorvosok. Azok számára, akik nem ilyen munkát végeznek, vagy nincsen a környezetükben állattartó ismerős, más módok állnak rendelkezésre, hogy állatokkal találkozassanak. Ilyen lehetőségek például az állatkert vagy a vadaspark látogatások. [1]

A társállatok (angolul: companion animals), melyek népszerűsége egyre csak nő az utóbbi években, egy speciális csoportot képviselnek az emberek számára. Ezeket az állatokat mindenféle gyakorlati vagy gazdasági szándék nélkül tartják. Az angol nyelvben használatos még a „pet” kifejezés, mely magyar megfelelője a „házikedvenc”. Ennek a szónak a meghatározása még magában foglalja a státusz szimbólumként vagy a szórakozás, esetleg hobbi céljából tartott állatokat is. Bár a két fogalom kis mértékben eltér, mégis sok helyen, mint egymás megfelelői használják. [1]

A házikedvenc tartás korai gyakorlatára már a paleolit és a neolit korból is rendelkezésre állnak bizonyítékok. Az, hogy milyen állatfajok voltak éppen „divatosak” kultúránként és koronként változott. Európában a 17. századig azonban csak az uralkodók és a felsőbb osztály köreiben volt elterjedve a háziállattartás, többek között a kutya, illetve az Új Világból származó egzotikus madár- és majomfajok. Majd a 18. században kezdődő urbanizáció révén a társadalom alsóbb rétegei számára is elérhetővé vált. [1]

Manapság a társállattartás a társadalom igen széles körében népszerűnek számít. Azonban az évtizedek során nem csak az állattartók köre lett szélesebb, hanem a tartott állatok fájának köre is. A kutyák és macskák mellett a különböző rendszertani osztályokat figyelembe véve az egzotikus állatkereskedelem több, mint 13 000 fajt érint, gerinceseket és gerincteleneket egyaránt. [2]

Az egzotikus állatok egyre nagyobb népszerűségét az internet megjelenése nagymértékben befolyásolta. Egyfelől az internetes közösség és média trendek egy-egy fajt „menőnek” titulálva nagyban elősegítik annak elterjedését. Másfelől segíti az állattartókat, hogy az interneten található tudásbázisnak hála már nem csak a régi szakkönyvekre és egy-egy tapasztaltabb ismerősnek az információira tudnak hagyatkozni. Fontos aspektusa az

internetes fórumok elterjedtségének, hogy az állatorvosok nem mindig rendelkeznek kellő tudással ezekről az állatokról. [3] Egy állatorvosokat kérdező tanulmányban a megkérdezettek több, mint 54%-a válaszolta azt, hogy a tanulmányai során nem találkozott ezekkel a fajokkal, míg 39%-a a válaszadóknak nyilatkozta azt, hogy részben érintették az egzotikus fajokat és csak 5% találta megfelelőnek az egzotikus fajokkal kapcsolatban kapott egyetemi tudását. [4] Ehhez képest a webes felületeken a gazdik többsége hozzájuthat rengeteg – akár állatorvosi – információhoz a kedvencükről még akkor is, ha sok esetben ezek nem kellően szűrtek. [3]

Kutatásom elsődleges célja a hazai egzotikus állattartó-közösség tartási szokásainak feltérképezése, mind a fajok sokféleségének, mind a tulajdonosok tapasztalatainak kikérdezése által. A fentiek figyelembe vételével fontosnak tartom annak a tanulmányozását is, hogy a hazai állattartásban mekkora szerepet játszik az internet, és, hogy az ország egyes részein mennyire érhető el egzotikus állatorvosi ellátás.

Eredményeim nagyobb rálátást nyújthatnak a hazai egzotikus állattartási szokásokra és az embereknek ezekkel az állatokkal kapcsolatos tudására. Diplomamunkám hozzájárulhat további kutatásokhoz és reményeim szerint az egzotikus állatok minél nagyobb népszerűségének bizonyításával, az egzotikus fajok nagyobb hangsúlyhoz juthatnak az állatorvosi tanulmányok során.

2 Szakirodalmi áttekintés

2.1 Egzotikus állat fogalma

Napjainkban egyre gyakrabban lehet találkozni az egzotikus állat kifejezéssel. Arra vonatkozóan, hogy ez alatt mit értünk, különböző definíciók állnak rendelkezésre. Talán a legelterjedtebb meghatározások a „nem őshonos”, illetve „nem házasított” jelzők. [2, 5–8] Bush és társai hosszabban kifejtik a nem házasított kifejezést, miszerint „Egzotikus fajon olyan fajt értünk, amely nem rendelkezik a Price (1984) által meghatározott házasítás történetével. Az egzotikus fajok nem rendelkeznek hosszú fogságban tartási múlttal, és valószínűleg közvetlenül vagy néhány generáción belül vadon élő populációkból származnak.” [7]

Ezt a két szókapcsolatot alkalmazza a definíciójában a Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals és Brit Columbia SPC is. Utóbbi azonban csak a befogott

vagy fogságban tenyésztett, nem őshonos és nem házasított fajokat tekinti egzotikus háziállatnak. [9]

A több cikk forrásául szolgáló Manual of Exotic Pet Practice könyvben, a könyv szerzői, Mitchell és Tully szintén alkalmazzák ezeket a szófordulatokat, viszont rávilágítanak ezeknek a nem tökéletes mivoltára is, amikor felhozzák példának a vadászgörényeket, mely állatok már 2300 éve kapcsolatban vannak az emberrel. Emellett a szerzők az egzotikus jelző szótári definícióit is sorra veszik, amely közül a „feltűnően, izgalmasan vagy misztikusan más vagy szokatlan” megfogalmazást találják a leginkább helyénvalónak ezen állatok leírására. [10]

A szerzőkhöz hasonlóan rákerestem a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalán megtalálható online magyar nyelv értelmező szótárban az egzotikus szóra, és találtam egy a Mitchell és Tully által találthoz hasonló meghatározást. „2. (átvitt értelemben) A megszokottól nagyon eltérő és rendsz. vmely távoli világrész hangulatát sugalló; rendkívül különös.” Ezzel szemben a szótárban található másik értelmezés nem teljes mértékben alkalmazható ezekre az élőlényekre. „1. Távoli, tengerentúli, főleg forró égővi vidéken élő v. tenyésztő; délszaki.” [11]

Azonban a tudományos világban sokkal tágabb értelmezések is megtalálhatók. Példának okáért a Kanadai Állatorvosi Szövetség minden állatot egzotikusnak tekint, amely nem macska vagy kutya. [9] Az Amerikai Állatorvosi Kamara meghatározza a hagyományos háziállat fogalmát, melybe beletartoznak a kutyák, macskák, lovak, illetve a haszonállatok, mint a szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések és a baromfi fajok. Ezzel szemben pedig az egzotikus állatok kategóriába sorol minden más állatot, amely az emberrel együtt él, így ideértve a házasított és nem házasított fajokat is. Ennek megfelelően az emlősök, hüllők, kételtűek és madarak osztályába, halak csoportjába és ízeltlábúak törzsébe tartozó állatokat is. [12] Szakdolgozatomban az utóbbi, illetve a Kanadai Állatorvosi Szövetség definíciójához hasonlóan alkalmazom az egzotikus állat kifejezést, tehát minden olyan élőlényre értem, amely társállatként van tartva, viszont nem kutya (*Canis familiaris*) vagy macska (*Felis domesticus*).

2.2 Magyarországon mely állatfajok tarthatók/tilos tartani

Ahogy a legtöbb európai országban, valamint Kanadában és az Egyesült Államokban, Magyarországon is úgynevezett „negatív listán” alapul, hogy mely állatfajokat lehet tartani. A „negatív lista” azon fajokat foglalja magába melyek kereskedelme és/vagy tartása

korlátozott vagy be van tiltva. Több ok is van, amiért egy faj rákerülhet egy ilyen listára. Például károsak az emberi egészségre és biztonságra, vagy tartásuk nem összeegyeztethető a természetvédelemmel. [13]

Léteznek azonban „pozitív listák” is, melyek csak azon fajokat tartalmazzák, amelyeknek engedélyezett a tartása és/vagy kereskedelme. [13] Ebben a listában olyan fajok szerepelhetnek, amelyekről egyértelműen bizonyított, hogy alkalmasak kedvtelésből való tartásra. [14] Ezek a pozitív listák legtöbbször ország specifikusak, így lehetőség van arra, hogy figyelembe vegyék a helyi tényezőket, az éghajlatot és az őshonos állatvilágra való hatást. [2]

Egyre több szakember és érintett szervezet javasolja, hogy a hatóságok dolgozzanak ki pozitív listákat [14], többek között az Európai Állatorvosok Szövetsége (Federation of Veterinarians of Europe) is ezt ajánlja [4]. Warwick és társai leírják, hogy ezek a pozitív listák az „elővigyázatosság elvét” képviselik, vagyis annak a meghatározása, hogy mely fajok kerülnek fel erre a listára, tehát mely fajok alkalmasak tartásra és kereskedelemre, az bizonyítékokon alapuló módszerrel történik. Ezen módszerekkel vizsgálják, hogy az adott állatfaj mennyire képes alkalmazkodni az emberi környezethez, valamint tartásuk mennyire jelent kockázatot az emberre és a környezetre nézve. [2]

Manapság egyre több kormány kezdi elismerni az „elővigyázatosság elvét”. Jelenleg is legalább 13 európai ország és 20 észak-amerikai állam hatóságai állnak a saját pozitív listájuknak a különböző elfogadási szakaszaiban. [13, 15]

Ha az Európai Uniót nézzük, akkor jelenleg nincs olyan uniós rendelet, amely a kedvtelésből tartott állatok jóllétével és az általuk jelentett kockázattal foglalkozna, ennek következményeképpen minden tagállam a saját nemzeti jogszabályait alkalmazza erre vonatkozóan. [13]

A nagy támogatást élvező pozitív lista már több uniós országban létezik. Vannak országok, amelyek már rendelkeznek tényleges listával és a pozitív listára vonatkozó jogi rendelkezéseket is meghozták. Ilyen például Belgium, Luxemburg, Ciprus, Málta és Olaszország. [16] Belgium volt az első, aki 2009-ben bevezette az első európai pozitív listát, mely egy 42 emlősfajt tartalmazó lista volt. [13] Más országok, mint Franciaország, Szlovénia és Litvánia még csak a jogszabályba való foglalással vannak kész. A ténylegesen engedélyezett fajok listáján még jelenleg is dolgoznak. Hollandia már meg is határozta a listáját, mely 2024-ben hatályba is lépett. [16] A többi

európai uniós országban mindenhol negatív listákat használnak. Ezeknek a negatív listáknak az alapjául szolgál a Washingtoni Egyezmény, az invazív fajokról szóló rendelet és a vadon élő madarokról és az élőhelyekről szóló irányelvek szerinti korlátozások. [13]

Gyakoriságuk ellenére, egyre több kutatás áll rendelkezésre, amely ugyanazon következtetésre jut, miszerint ezek a negatív listák nagyrészt hatástalanok a kedvtelésből tartott állatok kereskedelmével és tartásával kapcsolatos problémák megoldására. [13] Ha az egzotikus állatok példáját vizsgáljuk, akkor ebbe a csoportba tartozó fajok túlnyomó többsége nem szerepel a CITES függelékeiben, így hiába foglalják bele ezt az egyezményt az országok a negatív listáikba, az egzotikus fajoknak csupán egy kis részét érinti ez. [13]

A magyar jogrendszerben a 41/2010. (II 26.) a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló kormányrendelet tartalmazza a magyar negatív listát. [17]

A rendelet elején a 1. § (2) bekezdésének a) pontjában először meghatározásra kerül a kedvtelésből tartott állat fogalma a következő módon. „A rendszertani besorolásától függetlenül minden olyan állat, amelyet nem kizárólag tudományos kutatás, állati eredetű termék előállítása, igavonás, teherhordás, természetvédelem, géntartalék- védelem és – eb és macska kivételével – közcélú bemutatás céljából tartanak, tenyésztenek, forgalmaznak, továbbá az az állat, amelyet más kedvtelésből tartott állat táplálása céljából tartanak és szaporítanak, valamint a nem gazdasági céllal tartott haszonállat, és a vadászatra használt állat;” [17]

A rendelet 3. § -nak (1) bekezdésében kerül megfogalmazásra az első tiltás, miszerint az országban kedvtelésből tartott főemlős nem forgalmazható. [17] A főemlősökre vonatkozó jogi szabályozás eltér az egyes uniós tagállamokban. Magyarország mellett Hollandiában, Bulgáriában, Olaszországban, Portugáliában, Lettországon, Litvániában és Észtországban van betiltva a főemlősök tartása. Dániában a főemlősfajoknak a többsége tiltott. Belgiumban pedig a pozitív lista alapján csupán egyes főemlős fajok tartása tilos. [8] A főemlősök mellett ugyanezen paragrafus (1a) bekezdése kimondja, hogy tiltott fajoknak számítanak a szalamandrafélék, a szögletesfogsorú-gőtefélék, illetve a koreai hasadákszalamandra. Ennek a rendeletnek a 1. számú mellékletében található meg az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény hatálya alá tartozó, az ország őshonos növény-, illetve állatvilágára ökológiai szempontból veszélyes állatfajok listája. Ez a lista 20 fajt nevez meg, melyet az 1. táblázatban soroltam fel. [17]

1. táblázat Az ökológiai szempontból veszélyes állatfajok listája

Halak	
Amurgéb	<i>Perccottus glehni</i>
Kígyófejű halak össze faja	<i>Channa spp., Parachanna spp.</i>
Kétéltűek	
Amerikai ökörbéka	<i>Rana catesbeiana</i>
Keleti unka	<i>Bombina orientalis</i>
Hüllők	
Aligátorteknős	<i>Chelydra serpentina</i>
Díszes ékszerteknős	<i>Chrysemys picta</i>
Keselyűtekknős	<i>Macrolemmys temminckii</i>
Vörösfülű ékszerteknős – a 15 cm-nél kisebb páncélhosszúságú példányok	<i>Trachemys scripta elegans</i>
Madarak	
Halcsontfarkú réce	<i>Oxyura jamaicensis</i>
Emlősök	
Amerikai nyérc	<i>Mustela vison</i>
Észak-amerikai mosómedve	<i>Procyon lotor</i>
Kanadai hód	<i>Castor canadensis</i>
Kanadai vörösmókus	<i>Tamiasciurus hudsonicus</i>
Közönséges szkunk	<i>Mephitis mephitis</i>
Nyestkutya	<i>Nyctereutes procyonoides</i>
Nutria	<i>Myocastor coypus</i>
Szürke mókus	<i>Sciurus carolinensis</i>
Amerikai rókamókus	<i>Sciurus niger</i>
Csinos tarkamókus	<i>Callosciurus erythraeus</i>
Japán mókus	<i>Sciurus lis</i>

A magyar jogszabályokban megtalálható a veszélyes állatfajok kifejezés. A 1998. évi XXVIII. törvény 20. §-ának (1) bekezdése alapján ennek a meghatározásnak a veszélyes állatfajok egyedei felelnek meg. Az ezt követő 21.-24. §-ban a veszélyes állatfajok egyedeinek tartása kerül leírásra. A magyar jogszabályozás a veszélyes állatokat három csoportba sorolja veszélyessége alapján: különösen veszélyes, közepesen veszélyes és

elővigyázatosságot igénylő állatfajok. [18] A Földművelésügyi Minisztérium 85/2015. (XII. 17.) veszélyes állatfajokról és egyedeik tartásának szabályairól szóló rendeletének 1., 2., és 3. mellékletében sorolja fel, hogy mely csoportba milyen állatfajok példányai tartoznak. Ez a jogszabály fontos lehet bizonyos egzotikus állattartónak, ugyanis olyan fajok szerepelnek a mellékletekben, melyeket tartanak egzotikus kedvencként is, mint a közepesen veszélyesnek számító tigrispiton vagy a skorpiók össze faja. Ilyen állat tulajdonosaként azért is jelentős ez a rendelet, mert ez tartalmazza az ezen állatok tartására vonatkozó feltételeket. [19]

Magyarországon és az egyéb negatív listát használó országokban várhatóan változás fog bekövetkezni az elkövetkezendő 5-10 évben. Ennek oka, hogy 2022-ben a Petíciós Bizottság megszavazta, hogy az egzotikus kedvtelésből tartott állatok kereskedelmének uniós szintű pozitív listán keresztül történő szabályozását kéri az Európai Bizottságtól. Ezt a kérdéskört már 2023-as dátummal „EU-wide positive list (exotic pet trade)” címmel meg lehet találni az Európai Parlament honlapján a parlamenti kérdések között. Mivel egyre több kutatás világít rá arra, hogy a negatív listák helyett inkább a pozitív listákat kéne alkalmazni az állatok tartásának és kereskedelmének szabályozásánál [13], és mivel már több tagállamban is megfigyelhető példa rá [16], ezért várhatóan pár éven belül kidolgozásra fog kerülni az Európai Unió szintű pozitív lista.

2.3 Egzotikus állattartás története

Fajunk történelmének kezdete óta az állatok szerves részét alkotják az emberi környezetnek és kultúrának. Ennek következtében az elménk evolúciósan arra van felkészülve, hogy reagáljon az állati ingerekre. Ez magyarázhatja az embernek a más fajokkal történő kapcsolatra való veleszületett hajlamát, melyet egy szóval „biofiliának” nevezünk. [20] Ezzel is magyarázható az, hogy az állatok kedvtelésből való tartásának kezdete legalább 17 000 évvel ezelőttre tehető. [2]

A legismertebb tény mindenki számára a kutyák házasítása, melynek kezdetét 15 000 évvel, legújabb becslések szerint pedig már 30 000 évvel ezelőttre datálják. Emellett még ismeretes, a másik közkedvelt kedvenc, a macska ókori Egyiptomban való tartása háziállatként, melynek idejét újabban 9500 évvel ezelőttre becslik. [21]

A vadon élő, majdani egzotikus állatok tartása megfigyelhető volt már az elzárt emberi közösségekben is, ahol a dzsungelből szereztek „háziállatokat” az őslakosok, például főemlősöket vagy papagájokat. Ezek az „örökbe fogadások” történhettek jóindulatúan, de

gyakrabban járt a szülők táplálékszerzési célú megölésével, majd az utódjaiknak a befogásával. [2, 12] Szigorúan véve ezeket az állatokat nem tartották fogságban, sőt sokszor egyáltalán nem is voltak bezárva. Inkább a mai kinti macska életmódjához hasonlóan ingáztak az emberi környezetük és az erdei otthonuk között. [22]

Az egzotikus állatfajok skálájának igen széles mivolta miatt, nyilván az egyes fajok, fajcsoportok emberrel való kapcsolatának alakulása nem ugyanúgy zajlott. A következőkben a teljesség igénye nélkül térnénk ki egyes fajoknak, fajcsoportoknak a történelmére.

2.3.1 Papagájalakúak

A papagájalakúak közé tartozó fajokat tartják talán a legrégebben fogságban az egzotikus fajok közül. Egyiptomi történelmi források szerint már időszámításunk előtt 4000-ben is tartottak papagájokat, akkor még élelmezési céllal. [10] Több jelentős történelmi személyről is ismert, hogy papagájtartó volt. Többek között Nagy Sándorról, Marie Antoinette-ről és Theodore Rooseveltről is. Maga Kolumbusz Kristóf is a királyi családnak ajándékként szánt kubai amazonokkal (*Amazona leucocephala*) tért vissza Spanyolországba.

Régészeti ásatásokon találtak egyes közép-amerikai kultúrák közötti kereskedelmet bizonyító, *Pssittacina spp.* ábrázoló kőrajzokat, illetve skarlát ara (*Ara macao*) csontvázakat is felleltek az arizonai mogollon népek temetkezési helyeinek feltárásakor. De nem csak az amerikai és európai kontinensen terjedt el a madártartás. Történelmi feljegyzések alapján a madagaszkáriak nemzedékek óta tartottak házi papagájokat és előszeretettel tanítottak hollópapagájokat (*Coracopsis spp.*) szavak utánzására. [23] A XV. és XVIII. század közé eső időszakban a nyílt tengeri hajózás felvirágzásával az egzotikus madarak is egyre elterjedtebbé váltak a világban. A XVIII. és XIX. század óta tenyésztik fogságban az olyan gyakori közkedvelt madarakat, mint a zebrapintyeket, papagájokat és kanárikat. A századforduló idején a madártartási kultúra még népszerűbbé vált. A repülés elterjedésével az eddigieknél még könnyebb lehetőség nyílt a madarak országok közötti szállítására és kereskedelmére. [10]

2.3.2 Díszhalak

A díszhalak az egyik legrégebb csoportját képezik az egzotikus állatoknak. I. e. 2500-ban a sumérok voltak az elsők, akik élelmezési céllal tartottak halakat. Az első népcsoportok, akik nem csak élelmiszerforrásként tartott halakat, azok valószínűleg az egyiptomiak és a

rómaiak voltak. A keleti kultúrában pedig Kínában, a Szung-dinasztia (960-1279) idejében kezdték el pusztán a megjelenésük miatt halakat tartani és tenyészteni, azok közül is az aranyhal volt az első, amelyet e célból tartottak. A díszhal tartás kultúrája csak a XVII. századot követően érkezett meg a nyugati világba. Európában több probléma is akadt kezdetekben ezeknek az állatoknak a tartásával. Ezek a gondok főleg azoknál jelentkeztek, akiknek nem volt folyamatos hozzáférése természetes vízforráshoz. A víz emelkedett ammónia és nitrit tartalma szintén nehezítették a halak egészségének fenntartását. Bár már a XVII. században elérte Európát a díszhal-kultúra, az említett problémákra csak a XIX. században jöttek rá. Robert Warrington volt az, aki felismerte ezeket, és javaslatokat tett a halak helyzetének javítására. Ilyen ajánlás volt például a növények elhelyezése az akváriumba oxigén termelés céljából, vagy a csigák elhelyezése a törmelék eltávolítására. Ennek ellenére ezen tényezők fontossága a XX. század elejéig-közepéig nem lett elismervé. Ezzel egy időben jutott el a díszhal tartás az Egyesült Államokba. Viszont a legnagyobb növekedést ebben a hobbiiban a nemzetközi kereskedelem megjelenése hozta, amikor is már hajóval, vonattal és repülővel bárhová el lehetett a halakat szállítani. Mindezen tényezők hatására a haltartás az 1940-es évekre elérhetővé vált széles körben. [10]

2.3.3 Vadászgörények

I.e. 350 körül kezdték fogságban tartani a vadászgörényeket. A vadászgörények kezdetben több szerepet is betöltöttek gazdáik mellett. Használták őket vadászatra, kártevőirtásra és mindemellett, mint társállat is jelen voltak az emberek életében. Az 1700-as években az Új Világba vándorlók magukkal vitték a vadászgörényeket, így jelentek meg az Egyesült Államok területén is. A XX. század elején figyelték meg, hogy ezek az állatok képesek elkapni az emberi influenzát. Azóta állatmodellként használják nemcsak az influenza, hanem más emberi betegségek kutatásában is. Népszerű kedvencé az 1980-as években váltak, amikor gyakorlatba jött az állatok korai ivartalanítása és emellé szelektív módon a szelídebb egyedeket tenyésztették tovább. [3, 10]

2.3.4 Nyulak

Az *Oryctolagus cuniculus*, avagy a házinyúl, eredetileg az Ibériai-félszigetről származik, és már a pleisztocén kor végén is megtalálható volt. Az emberrel való kapcsolata pedig több, mint 1000 éves múltra tekint vissza. Történelmi bizonyítékok vannak rá, hogy elsőnek a föníciaiak exportáltak nyulat Spanyolországba i.e. 1100-ban. Azonban a ma ismert házasított és tenyésztett házi nyúl egy csoport francia szerzetesnek köszönhető.

Az Egyesült Államokban a XX. század előtt jelentek meg a házasított nyulak kis számban, melyeket Európából importáltak. Azonban a belga órásnyúl volt az, ami aztán igazán felkeltette az amerikaiak érdeklődését. Ennek oka a nyúlfaj külleme mellett az általa termelt hús és prém. [10] Ugyanis a nyulakat utóbbi két dologért évezredek óta tartják. Emellett gyakran használt állatmodell a laboratóriumi kísérletek során. A házinyúl, mint kedvenc állat azonban a vadászgörényhez hasonlóan az 1980-as 1990-es években vált népszerűvé. [3]

2.3.5 Rágcsálók

A nyulakhoz hasonlóan számos rágcsálófajt is felhasználnak a laboratóriumokban. Ilyen fajok az egerek, patkányok és hörcsögök. [3]

Állatmodellként használják fel a csincsillákat is. E szerepük mellett az Andok hegységeiben élő bennszülöttek a csincsillákat tartották húrukért és prémjükért. [10] Eredetileg Dél-Amerikából származnak, ahol a quechua indiánok a bundájukat szertartási ruhájuk díszítésére használták. [24] Az 1500-as évektől fellendülő nemzetközi csincsillabunda kereskedelem okán az 1800-as évekbe a vadon élő populációjuk majdnem kipusztult. [10] Megkülönböztetünk kis testű, nagy fülű és hosszú farkú *Chincilla lanigera*-t és nagy testű, kis fülű és rövid farkú *Chinchilla brevicaudata*-t. Az előbbi Közép-Chiléből, míg utóbbi az Altiplanóról származik. [24] A *C. lanigera*-t a Mathias F. Chapman által 1923-ban az Egyesült Államokba hozott 11 egyedből házasították. [10] Míg a *C. brevicaudata*-t 1931 környékén házasították Chilében. [24]

Az élelmiszer forrásként és laboratóriumi állatként szintén tartott, manapság népszerű kedvenc még a tengerimalac, melyet i.e. 1000-ben házasítottak Dél-Amerikában. Az inkák ezeket az állatokat húrukért, valamint vallási szertartásokon való felhasználásért tartották és tenyésztették. Európába 500 évvel ezelőtt kerültek, viszont itt csak, mint kísérleti állat és házi kedvenc váltak népszerűvé. [24]

2.3.6 Hüllők

A hüllők, különösen a kígyók, az ókori kultúrák hiedelmeiben igen jelentős szerepet kapnak. Már az egyiptomi, görög, azték és észak-nyugat-afrikai törzsek kultúráinak hitvilágában is megjelennek. Valamint a keresztény és hindu vallásban is fellelhető a kígyó motívuma. [25]

Visszont a hüllők, mint háziállatok csak az utóbbi időben váltak népszerűekké. Az első hüllők, amelyek 1940-es és 1970-es évek között eladásra kerültek az Egyesült Államokban, őshonos fajok voltak. Ilyen őshonos faj a vörösfülű ékszerteknős és a zöld anolisz (*Anolis*

carolinensis).

A vadonból befogott teknősökkel való kereskedelem a XX. század elején terjedt el és a déli államokban az 1950-es és '60-as években vált népszerűvé a teknőstartás. A XX. század második felében az Egyesült Államokba sok helyről importáltak hüllőket, pontosabban Ázsiából, Afrikából, Ausztráliából, valamint Dél- és Közép-Amerikából. A kedvencként tartott hüllők kereskedelmében az igazi áttörés a '80-as és '90-es években következett be.

Kezdetben nagy számban importáltak zöld iguánát, boa fajokat és pitonokat. Majd a XX. és XXI. században már nagyobb teret nyert az állatok fogságban történő tenyésztése és az ezekkel való kereskedelem. A fogságban való tenyésztés során lehetőség nyílt speciális genetikai vonalak létrehozására, melyek eredményei a ma divatos hüllő fajok, úgymint, a kiráлыпiton (*Python regius*), vörös gabonasikló (*Elaphe guttata*), leopárd gekkó (*Eublepharis macularius*) és a szakállas agáma (*Pogona vitticeps*). [10]

2.4 Napjainkban az egzotikus állattartás világszerte

Mint az előbbi történelmi kitekintésekből kiderült az egzotikus állatok már hamarabb is jelen voltak az ember környezetében, csak nem feltétlen, mint házi kedvenc.

A XX. században és azt követően – különösen a fejlett világban – az urbanizáció jelentős változást hozott az emberek életébe. [26] Egyre többen költöztek a vidéki területekről a városokba, ahol kisebb házak, lakások álltak rendelkezésre. Ennek a változásnak köszönhetően is váltak népszerűvé az egzotikus állatok, melyek alapvetően minimális életteret igényeltek és nem kellett őket sétáltatni. [3] Számos gerinces és gerinctelen faj vált népszerűvé azáltal, hogy ezek az állatok most már nem csak egy-egy kiemelt csoportban voltak elérhetők, mint a gyűjtők, hobbisták vagy az elit körében, hanem a lakosság egyéb rétegeihez is elértek. Hiszen manapság az emberek szélesebb körben hozzáférnek az információkhoz, utazáshoz és árucikkekhez, és ilyen „árucikkeknek” számítanak a „nem hagyományos” kedvencek is. [4, 27]

Évente igen nagy számban kereskednek egzotikus állatfajokkal, azonban világszerte szintén elterjedt illegális kereskedelem miatt nem lehet a pontos számokat megbecsülni. [28, 29] Ennek az igen jelentős és egyre növekvő problémának az értékét évente 19 milliárd USD dollárra becsülték 2012-ben. [9]

A világ nyugati részén a háziállatok – az egzotikus kedvencekkel egyetemben – egyre növekvő fogyasztói trendnek számítanak. 2013-ban 19,4 millióra becsülték azon amerikai

háztartások számát, ahol egzotikus állatot tartottak. Ehhez képest 2012-ben az Egyesült Királyságban ezen állatok számát 42 millióra becsülték. [9]

Az európai viszonyokat a FEDIAF (European Pet Food Industry Federation) 2022-ben készült legfrissebb éves jelentése vázolja fel. E szerint Európában 353 millió házi kedvenc található és 166 millió kedvencet tartó háztartás van. A 353 millió állat 129 millió macska, 106 millió kutya, 52 millió madár, 30 millió kisemlős, 23 millió hal és 12 millió terrárium állatból tevődik össze. Ebben a dokumentumban megtalálható az egyes állatcsoportok számának országonként való megoszlása is. A négy egzotikus állatcsoportra koncentrálva a teljesség igénye nélkül, a három legnagyobb állattartó országot a 2. táblázat mutatja be. [30]

2. táblázat A legnagyobb állattartó országok

Állatcsoport	Országok
Madár	1. Olaszország – 12 882 000
	2. Törökország – 11 477 000
	3. Franciaország – 5 800 000
Akvarisztika	1. Egyesült Királyság – 8 200 000
	2. Oroszország – 3 768 000
	3. Németország – 2 300 000
Kisemlős	1. Oroszország – 6 633 000
	2. Németország – 4 900 000
	3. Egyesült Királyság – 3 300 000
Terrarisztika	1. Egyesült Királyság és Franciaország – 2 100 000
	2. Spanyolország – 1 465 000
	3. Olaszország – 1 366 000

A táblázatban az egyes országok neve mellett feltüntettem a hozzájuk rendelt számadatot is. A táblázatból kiolvasható, hogy mind Olaszországban, Franciaországban, Oroszországban, Németországban és az Egyesült Királyságban jelentős az egzotikus állattartás, hiszen legutóbbi három, míg a többi felsorolt ország pedig kettő állatcsoportnál is dobogós helyen szerepel. Ugyanezen statisztikákon fellelhető a dokumentumban az egyes állatcsoportok összes száma Európában és az Európai Unióban. Mivel az olyan jelentős egzotikus állattartó országok, mint az Egyesült Királyság vagy Oroszország, nem uniós tagok, ezért érdekes lehet ezeknek a számoknak az összehasonlítása.

A madarak esetén Európában 51 740 200, az Európai Unióban 34 094 200 a becsült egyedszám. Itt figyelhető meg a legnagyobb különbség, szám szerint 17 646 000. Ennél kisebb a különbség az akvarisztika esetén, ahol Európában 22 653 200, míg az unióban 8 801 200 állatot tartanak. Kisemlősökből a kontinensen 29 905 100, az Európai Unióban pedig 17 565 100 példányt tartanak. A legkisebb különbség a terrarisztika esetén figyelhető meg, ahol ezen a földrészen 12 048 900 egyedet becsülnek, amely 4 761 000-val kevesebb az uniós 7 287 900-hoz képest. [30]

Mivel dolgozatomban az egzotikus állattartás magyarországi helyzetét vizsgálom, ezért fontosnak tartom ebből a dokumentumból, még a magyarországi adatokat is kiemelni. Madarakból 415 000, akvarisztika esetén 86 000, kisemlősökből 398 000, míg terrárium állatokból 60 000 példányt becsülnek. Ezeket a számokat összehasonlítva a fentebb írt összes állatszámokkal, ugyanaz a trend figyelhető meg ezek alapján hazánkban, mint Európa egészében, miszerint a legkedveltebbek a madarak, majd őket követik a kisemlősök, akvárium állatok és végül a terrárium állatok. [30]

2.5 Egzotikus állattartás motivációi

A „nem hagyományos” fajokra való növekvő igény miatt, érdemes megvizsgálni, hogy mi vezérli az olyan gazdákat, akik ilyen fajok mellett döntenek.

Először is érdemes megvizsgálni, hogy miért tartunk bármiféle háziállatot. Ennek több oka is lehet. Az állat lehet státusz szimbólum, vagy szimplán vonzó, annak külleme miatt. Valamint dönthet valaki az adott faj mellett személyes preferencia miatt is. [31]

A háziállattartás evolúcióját többféleképpen is meg lehet magyarázni. Az első ilyen felvetés, miszerint a tartott állat növeli a tulajdonos fittségét. Ennek bizonyítására számos olyan kutatás jelent meg, amely azt mutatja be, hogy az állatokkal való interakciók csökkentik a vérnyomást és a stresszt. [31]

Másik ilyen feltételezés, mely szerint az állatok gondozása jelzi a tulajdonos szülői képességeit, míg a harmadikként felhozott adaptációs hipotézis szerint maga az állatok gondozása fejleszti a szülői készségeket és az empátiát. [31]

A kedvtelésből tartott állatok közül az egzotikus állatok manapság a mindennapi életünk részévé váltak a modern kultúrában. [9] Ezeknek a fajoknak a megnövekedett népszerűségét okozta, a róluk elterjedt vélekedés, miszerint amellet, hogy kevesebb helyet

igényelnek, kevésbé igényesek is és könnyű őket tartani. Miközben a rendelkezésre álló bizonyítékok pont az ellenkezőjét mutatják. [32]

A korábbi kutatások, amelyek próbálták megfejtetni az egzotikus állattartás hátterét, leginkább az állattartó személyiségének és karakterének a megfejtésére irányult. [33]

Már 1983-ban is fellelhető olyan kutatás, amely az egyes fajokat tartók személyiségével foglalkozik. Kidd és társai kutatásuk során a ló-, teknős-, kígyó- és madártartókat próbálták meg jellemezni, a nemi különbségekre is kitérve. A 100 férfi és 100 nő bevonásával készült kérdőíves felmérésben a következő következtetésekre jutottak. A kígyótulajdonosokat nyugodtnak, újdonságkeresőnek, és kissé kiszámíthatatlannak írták le, akik kockázatkedvelők. A teknőstartókat ehhez képest megbízhatónak, szorgalmasnak és cél orientáltnak jellemezték. Végül a madártulajdonosokra az udvarias és gondoskodó személyiség jött ki, akik törekednek a személyes kapcsolataik fenntartására. A madártartóknál emelik ki az egyik nemi különbséget, miszerint a női tulajdonosok esetén hasonlóan magas dominanciát véltek felfedezni, mint a férfi lótartóknál. [34]

Ehhez képest 28 évvel később Hergovich és társai 2011-es cikkükben feltették a kérdést, hogy létezik-e adott személyiségű ember számára tökéletes állat, ha azt nézzük, hogy a különböző állatfajok különböző karakterjegyekkel rendelkeznek. Hisz ezek alapján lehetőségünk lehetne a hozzánk legjobban illő állatfaj kiválasztására. Ugyanebben a tudományos cikkben felvázolják azonban azt is, hogy könnyen lehet ezek alapján sztereotípiák áldozataivá válni, amelyek lehetnek pozitívak, de akár negatívak is. [35]

Galvan és társai hiányolták az addig megjelent cikkek esetén, hogy az úgynevezett „sötétebb” személyiségjegyeket is összefüggésbe hozzák az állattartással. Írásuk elején több hipotézist is felvetettek, azonban végül ezek közül csak keveset sikerült bizonyítaniuk. Ilyen felvetés volt például miszerint a narcisztikus személyiségzavarral rendelkező emberek nagyobb eséllyel tartanak nem hagyományos állatokat, azok normálistól való eltérése miatt, és ezeket az élőlényeket inkább, mint státusz szimbólumként tartják, mintsem társként. Vagy, hogy a borderline-személyiségzavarban szenvedők várhatóan egészségtelenül kötődnek az állataikhoz. Ehhez képest inkább csak arra találtak bizonyítékot, hogy a sérülékeny típusú narcisztikusok kötődtek leginkább az egzotikus állatukhoz. [36]

Egy másik megközelítés a motiváció megértésére a különböző attitűd-vizsgálatok elemzése. Ilyen attitűd vizsgálat volt például a 2019-ben Janovcová és társai által végzett kutatás is. A válaszadóknak 127 hullőről készült képet kellett értékelniük félelem, undor és

szépség alapján egy 7 pontos Likert-skálán. Kísérletük azért is kiemelkedő, mert elsőként végeztek olyan vizsgálatot, amely magában foglalta a különböző taxonómiai csoportok képviselőit a hullőkön belül és tükrözte azoknak a nagymértékű biológiai sokféleségét. Az válaszok elemzése során negatív korrelációt találtak a szépség és az undor között, valamint a szépség és a félelem között. Kivételek ez alól a kígyók, ahol ugyanis pozitív korreláció mutatkozott a félelem és a szépség között. [37]

Az attitűd és személyiségkutatások nagyban hozzájárulnak az egzotikus állattartók motivációinak megértéséhez. Azonban még így is kimondható, hogy ezeknek az állatcsoportoknak a tartásához kapcsolódó háttér, még mindig kevésbé kutatott téma, és több figyelmet igényel. [33]

A kevés kutatás között megtalálhatók olyanok, amelyek csak egy-egy állat vagy állatcsoport birtoklásának okait boncolgatják. Madagaszkárban két ilyen kérdőíves felmérés is készült, az egyik a gyűrűsfarkú maki, a másik pedig a helyi madártartás mögötti indítékra keresi a választ. Mind a két állatfaj esetén találtak példákat kedvencként való és turista látványossággént, pénzszerzési célzattal való tartásra is. [23, 38] Vannak olyan kutatások, amelyek a hullő tartást vizsgálják. Vagy olyan megközelítésből, hogy mely korosztály és miért szerez be ilyen állatokat. [39] Vagy éppen azt vizsgálva, hogy a hullőtartók mit válaszolnak arra a kérdésre, hogy miért tartanak hullőket. Az ilyen kutatásokból tudjuk, hogy a hullőtartókat általában ezeknek az állatoknak a szépsége, titokzatossága és intelligenciája nyűgözi le. [6] Utóbbi kutatás esetén arra a következtetésre jutottak, hogy a hullőtartás okai árnyaltabbak, mint, az elterjedt házi kedvencként tartott, kutyák és macskák esetén. De vannak olyan kutatások is, amelyek a hullőkön belül emelt ki egy állatfajt, mint például Kampfer és Love 2015-ben megjelent cikkében a kaliforniai üregteknős. [40]

Az egzotikus fajok tartásának motivációit vizsgáló felmérések közül kettőt szeretnék kiemelni, amelyek nem egy-egy állatcsoportra, hanem, mint általában véve fókuszál erre a csoportra.

Az első Hausmann és társai által 2023-ban publikált felmérés. Ez egy kérdőíves felmérés, amelyben a résztvevőknek öt szempont esetén kellett megjelölniük azokat a tulajdonságokat, amelyek a leginkább vagy legkevésbé befolyásolná a döntésüket egy állat beszerzésénél. Ez az öt szempont a következő volt: az egzotikus állat származása, a faj ritkasága, a piac szűkössége, a közelmúltbeli ritkasága és a közelmúltbeli szűkössége.

Minden szempont esetén voltak különböző szintek és változók, amelyek közül választhattak a kitöltők. A kérdőívek eredményeit összegezve végül azt kapták, hogy a leginkább az emberek a fogságban tenyésztett, ritka/szokatlan esztétikai jellemzőkkel rendelkező, a vadonban gyakran előforduló és a kereskedelemben széles körben kapható állatok mellett döntenének. Míg a legkevésbé választanák a vadonból befogott, kihalás szélén álló, szűk kínálatú és kereskedelmi korlátozások alatt álló fajokat. [41]

A másik átfogóbb jellegű felmérés 2020-ban Shukhova és MacMillan által készült. 2019-ben 27 résztvevővel készítettek interjút Oroszországban. Az interjúkban nyílt végű kérdéseket alkalmaztak többnyire, hogy a válaszokból visszatűnhessen az, hogy a motivációk legtöbbször komplex, több rétegű dolgok. A kapott válaszok alapján Shukhova-ék a válaszadókat négy csoportba osztották: az életmentők, a véletlenül lett gazdik, az új élményt keresők és a gyűjtők. [33]

Az életmentők azok a gazdik, akiket az adott állat iránt érzett erős sajnálat érzete motivált az állat megszerzésére. Ők erősen kötődnek érzelmileg az állatukhoz és meg vannak győződve arról, hogy az állatnak jobb életük van mellettük. Ezek az állatok az eutanáziától lettek megmentve vagy miután kidobták őket. Az életmentőkhöz soroljuk azokat is, akik egy sérült vadállaton segítve nem engedik őket vissza a vadonba vagy azért, mert már nem tudják vagy azért, mert túlságosan kötődnek az állathoz. [33]

A véletlenül lett gazdik esetén már a csoport nevéből is visszatűkröződik, hogy itt véletlenül került az illetőhöz az adott állat. Ez történhetett egy nem várt ajándék formájában vagy a körülmények kényszerítették rá az adott személyt az örökbefogadásra. Ilyen körülmények lehetnek a korábbi tulajdonos halála, vagy enyhébb esetekben egy költözés, válás vagy allergia megjelenése. Legtöbb esetben az újdonsült gazdik erős kötődést alakítanak ki az állattal és nagyobb érdeklődést mutatnak ezt követően az egzotikus állatok iránt. [33]

Az új élményt keresők az a csoport, akik valami mást, valami eltérőt keresnek az eddig tartott kutya és macskához képest. Ezek a gazdik hasonlóan az előbb tárgyalt csoporthoz, újoncként csöppennek bele az egzotikus állattartás világába és hajlamosak mindenféle előzetes utánanézés nélkül beszerezni az adott állatot. [33]

A gyűjtők esetében az állatot valamilyen tulajdonsága miatt kezdik el nagyszámban beszerezni, legyen ez külső megjelenés, temperamentum vagy maga a tenyésztése. Volt olyan a résztvevők között, aki a drogfüggéshez hasonlította ezt az állattartási formát.

A gyűjtők esetén nem olyan erős a kötődés az állatokhoz. Vannak, akik nevet sem adnak a gyűjteményük egyedeinek. [33]

Habár több cikkben is megemlítik a további vizsgálatok szükségességét [33, 41], az kijelenthető, hogy az egzotikus kedvencek beszerzése leginkább az állatok iránti nagyfokú szeretet és a hozzájuk való közelségi vágy miatt történik. [9] Azonban, ahogy a Shukhovák által létrehozott csoportok jellemzéséből is látszik, sokszor az újdonsült állattartók nincsenek tisztában azzal, hogy mit is vállaltak, mert vagy nem néztek utána vagy nem volt lehetőségük előzetesen tájékozódni. Ezeknek az állatoknak a tartásával kapcsolatban felmerülő egyre több probléma inspirálta Moorhouse és társainak a cikkét, melyben azt találták, hogy az előzetes tájékoztatás, különös tekintettel a zoonózisok veszélyére és jogi vonatkozásokra, akár 40%-al tudja csökkenteni az egzotikus állatok iránti keresletet. [42]

Mint, ahogy a fentebbiekből kiderült, a leendő állattartók figyelmének kockázatokra való felhívása csökkenteni képes ezeket az állatokra való igényt. A következőkben ezeket a problémákat szeretném sorra venni.

2.6 Egzotikus állattartással kapcsolatos problémák

Baker és társai 2006 és 2012 között különböző tudományos és kereskedelmi jelentéseket néztek, amelyek alapján kijelentették, hogy az egzotikus hullókkal, madarakkal és emlősökkel folyó kereskedelem a világ minden táján megtalálható. [7] A legális nemzetközi kereskedelemre sokféle szabályozás jött létre, ám ennek ellenére mai napig vannak viták az ezzel kapcsolatos aggodalmakról és problémákról. [2] Bár a nemzetközi kereskedelem magában foglalja a társállatok kereskedelmét, a konzervációs törekvéseket és azt a célt, hogy a legalizáció révén visszaszorítsa a feketepiacot, a viták során azt is megkérdőjelezzük, hogy ez a kereskedelem valóban segíti-e a vadon élő állatok és növények védelmét. [7] Az egzotikus állatokkal való kereskedelem veszélyei több pontban fogalmazhatóak meg, melyeket a következőkben szeretnék részletesen kifejtetni.

2.6.1 Veszélyek az ökoszisztémára:

Kizsákmányolás:

A vadon élő állatok kereskedelmi céllal való befogását a fajok csökkenésének egyik fő okaként tartják számon [12], mivel már számos populáció csökkenését és összeomlását okozta. [7] A befogás azonban nem csak az adott állatfajt, hanem más, az adott környezetben élő fajokat is érint. Ugyanis a begyűjtési módszerek legtöbbször az élőhelyek zavarásával járnak, amely az összes ott élő populációt érinti és így akár a befogásra nem szánt élőlények

is sérülhetnek, elpusztulhatnak, illetve kiszorulhatnak eredeti élőhelyükről. [8] Példának okáért, ha kivágják a fákat a papagáj fészekaljok megszerzése érdekében, akkor az csökkenti a jövőbeni fészkelő helyek számát. [43]

Ezek a tevékenységek legtöbbször illegálisak, ezért nehéz megbecsülni, hogy szám szerint hány állatot fognak be. [43]

Illegális kereskedelem:

Mint ahogy nehéz megállapítani, hogy hány állatot fognak be, úgy hasonlóan nem lehet megbecsülni a valós számát az egzotikus kedvenc állatoknak az illegális kereskedelem miatt. [43] Napjainkban a nem hagyományos kedvtelésből tartott állatfajok egyre gyakrabban esnek áldozatul az illegális kereskedelemnek. [44] Ilyen áldozat a szürke jákópapagáj is, melynek példányaikat az afrikai kontinensen előszeretettel vadásszák, hogy aztán, mint egzotikus kedvenc értékesíthessék őket. Mind az élőállat, mind az állati részekkel való illegális kereskedelem elég nagymértékű és elég súlyos, melyet bizonyít az a tény is, hogy olyan multinacionális szervezetek vesznek részt a megfékezésében, mint az INTERPOL. [43, 44] Manapság az internet világával új lehetőségek állnak rendelkezésre, mind a legális, mind az illegális kereskedelem számára. Az internet hatalmas platformot biztosít a kereskedelemre, elég alacsony kereskedelmi költségekkel és az illegális kereskedelem számára egyik legnagyobb előnnyel, hogy a kereskedők elrejtethetik a személyazonosságukat, így nehezebb őket visszakövetni. [44]

Ezzel a kiberbűnözéssel és annak esetleges lenyomozásával már több cikk és szervezet is foglalkozik [44, 45], többek között az IFAW (International Fund of Animal Welfare) is, és várhatóan a jövőben még inkább előtérbe fog kerülni.

CITES

A Washingtoni Egyezményt, avagy a Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) 1973-ban fogadták el, melynek célja, hogy a nemzetközi kereskedelem által okozott túlzott kizsákmányolástól megvédjék a vadon élő állat- és növényvilágot. [8] Jelenleg 38 700 faj tartozik ebbe az egyezménybe és 183 részes fél van. [46]

A CITES egyezmény három függelékkel rendelkezik. Az I. függelék tartalmazza a kipsztlulás szélén álló fajokat, melyeknek vadon befogott/begyűjtött példányaival való nemzetközi kereskedelme tiltott. A II. függelék tartalmazza a veszélyeztetett, de még nem

kritikus állapotban lévő fajokat. Ezek tartásához engedély szükséges. A III. függelék pedig azon fajok listáját tartalmazza, amelyek csak egy adott országban veszélyeztetettek, de a nemzeti természetvédelem nem elég erős ahhoz, hogy megvédje, ezért nemzetközi összefogás alakult ki. [46]

Fontos megjegyezni, hogy az Európai Unió szigorította a Washingtoni Egyezmény tartalmát. Ezek a szigorítások a Tanács 338/97/EK rendeletében (1996. december 9.) találhatóak meg, amely a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szól. Ez a rendelet a CITES függelékeit új fajokkal és „A”, „B”, „C” és „D” mellékletekkel egészíti ki, amelynek következtében attól függően, hogy az állat melyik mellékletben szerepel, különböző dokumentumokra lehet szükség a kereskedelmi tevékenységhez.

Invazív fajok:

Az egzotikus állatok kereskedelme, nem csak a származási helyen, hanem a felvásárlási helyen is veszélyeztetheti a környezetet. [28] Ezeknek az állatoknak a szökése vagy szándékos szabadon engedése, invazív, nem őshonos fajok megtelepedéséhez vezet. [8] Kevés forrás áll rendelkezésre arról, hogy mi vezet ezeknek az állatoknak a szabadon engedéséhez. Ilyen oknak feltételezik azt, hogy amikor az állatról való gondoskodás bármilyen okból bonyolulttá válik, mert például a vártnál nagyobbra nőtt, agresszívvá vált vagy már túl idős és beteg, akkor az állattartók egyszerűen szabadon engedik őket. [47] Ezek a szabadon engedett, idegen fajok a biodiverzitás csökkenését okozzák, azáltal, hogy kiszorítják az őshonos populációkat. [8, 43] Az invazív fajok többféleképpen is károsak lehetnek a helyi társulásokra. Kiszoríthatják az őshonos fajokat ragadozás vagy hibridizáció révén, de akár az erőforrásokért folytatott verseny során is felülmúlhatják őket. [5, 43] Egy másik károsítási forma lehet még, az új állatok által hozott kórokozók, melyek csökkenthetik az ezekre fogékony, eredeti populációk egyedszámát. [5] A Magyarországon invazívnak számító állatfajok listáját a dolgozatomban elején, az 1. táblázatban korábban feltüntettem.

Az ilyen fajokkal való kereskedelem, azonban nem csak az ökoszisztémára lehet negatív hatással, hanem magára az emberre is.

2.6.2 Veszélyek az emberre:

A társállat tartás, különösen az egzotikus kedvencek esetén, többféle negatív hatással is járhat. [15] A következőkben ezeket a kockázatokat szeretném részletesebben bemutatni.

Zoonózisok:

Becslések szerint az összes embert érintő fertőző betegségeknek a több, mint 60%-a, míg az újonnan megjelenő betegségeknek a 75%-a zoonózisnak számít. [8, 48]

A WHO (World Health Organisation) definíciója szerint a zoonózisok „olyan betegségek és fertőzések, amelyek természetes viszonyok között gerinces állatok és az ember között átadódnak” (WHO, 1951). Ezeket a fertőzéseket különféle kórokozó ágensek okozhatják, mint baktériumok, vírusok, gombák vagy akár paraziták. A betegség átvitele történhet közvetlen érintkezés útján vagy közvetett úton, aeroszolak, szennyezett víz vagy élelmiszer, esetleg vektorok révén. [29]

A vadon élő állatok kereskedelme jelentős tényezőnek számít a zoonózisok kialakulásában és terjedésében. [8] A legtöbb vadonról befogott állat esetén a szállítás előtt nem végeznek semmiféle orvosi vizsgálatot vagy szűrést, és a szállítás közben pedig a különböző fertőzőtségi stádiummal rendelkező állatok keverednek, ezzel is növelve a zoonózisok terjedésének kockázatát. [29]

A leginkább veszélyeztetett korosztálynak a csecsemők és az 5 évesnél fiatalabb kisgyerekek számítanak. Koruknál fogva még nincs kifejlett immunrendszerük, így fogékonyabbak is ezekre a fertőzésekre. Emellett igen kíváncsiak és érdeklődők az állatokkal kapcsolatban. Magasabb kockázatnak vannak még kitéve az egyéb okok miatt gyengébb immunrendszerrel rendelkezők, köztük az idősek, a terhes nők és az elsődleges vagy másodlagos immunhiányban szenvedő emberek. [29]

Különböző állatfajok, különböző betegségeket hordozhatnak. Pickering és munkatársai külön-külön is jellemezték az egyes állatcsoportokat az amerikai Pediatrics lapban publikált cikkükben. [29]

Talán a leginkább ismert ezek közül a hullók, akik esetén a legismertebb az általuk okozott szalmonellózis. Korábbi jelentések szerint az Egyesült Államokban 74 000, míg az Egyesült Királyságban 6000 esetet írtak le. Egy 2015-ös kutatás szerint pedig a szalmonellózissal kórházba került 5 év alatti gyermekek eseteiben 27%-ban volt hullókkal kapcsolatba hozható. [29] Bár a Salmonella a legjelentősebb, a hullók és kételtűek legalább 40 féle zoonózissal hozhatók összefüggésbe. [15]

Másik kedvelt állatcsoport, a kisemlősök esetén is megfigyelhetőek zoonótikus ágensek. Szintén terjeszthetnek szalmonellózist, de akár tularémiát, vagy az endémikus

területeken a pestist okozó *Yersinia pestis*-t. A sünök esetén írtak le még egy másik *Yersinia* fajt, a *Yersinia pseudotuberculosis*-t, valamint ezek mellett a *Mycobacterium marinum*-ot és a veszettséget. [29]

A díszhalak a sünökhöz hasonlóan hordozhatnak *Mycobacterium* fajokat, de emellett akár *Aeromonas* és *Vibrio* fajokat is. Illetve itt is megfigyelhető a *Salmonella* hordozás. [29]

Larry és munkatársai még a főemlősök esetén emelik ki, a házikedvencként tartott makákók által terjesztett, herpeszvírusok közé sorolt B-vírust. [29] Emellett más írók még a majomhimlőt, a tuberkulózist és a hepatitisz A-t emelik ki, mint főemlősök által terjesztett fontos zoonózis. [8]

Ebben a cikkben a madarakat nem emelik ki, mint külön csoport, viszont fontosnak tartom megemlíteni őket. Ugyanis az egyik leggyakrabban jelentett egészségügyi probléma az általuk terjesztett pszittakózis, melyet a *Chlamydia psittaci* okoz. [15] Mindemellett, pedig még legalább 15 féle zoonózist terjeszthetnek többek között a madárinfluenzát és más fajokhoz hasonlóan a szalmonellózist. [8, 43]

Traumák, sérülések

Ugyanúgy, ahogy a zoonózisoknál, a sérülések kockázatának is a csecsemők és az 5 évesnél fiatalabb gyermekek vannak a legjobban kitéve. Ezért is szükséges, hogy a kisgyerekek felügyelve legyenek az állatokkal való interakcióik során. [29]

Warwick és Steedman szerint előfordulhatnak különböző traumák, zúzódások, karmolások és úgy nevezett „száraz” harapások. Utóbbi esetben a harapás nem jár semmilyen elsődleges toxin vagy kórokozó bevitelével. A megfigyeléseik alapján a különböző sérülésekhez állatokat társítottak. Például, a zúzódás és „száraz” harapás az leginkább az óriásbékák, teknősök, krokodilok, óriásgyíkok, óriás nem mérges kígyók, nagy madarak, macskafélék és főemlősök esetén voltak megfigyelhetők. Karmolás leginkább az óriásgyíkoknál, nagyméretű madaraknál és macskaféléknél jellemző. Míg szorítás az óriáskígyóknál volt megfigyelhető. [27]

Az okozott harapási és karmolási sebekhez gyakran társulhat másodlagos fertőzés. Ilyen fertőző ágensek lehetnek állattól függően a *Pasteurella multocida*, *Francisella tularensis*, *Capnocytophaga canimorsus*, *Streptobacillus moniliformis*, *Spirillum minor*, *Bartonella henselae*, *Leptospira* sp., és a B-vírus. Tularémiával fertőződni például fertőzött rágcsló

harapásától lehet. De súlyos sérüléseket tudnak okozni még a hüllők mellett, vadászgörények és akár a patkányok is. [29]

Mérgezések

Az háziállattartás biodiverzitásának változásával olyan fajok is tarthatók kedvencként, mint például a skorpiók, mérges kígyók és pókok, mely állatoknak a harapása vagy csípése mérgező vagy allergiás hatást válthat ki. [27, 49]

Bár a világ más tájain igen gyakran dokumentáltak az ilyen esetek, Európában ezek eddig ritkaságnak számítottak, így az itt élő orvosok még nem rendelkeznek megfelelő mennyiségű tudással. Az eddigi csekély esetszámból következik, hogy kevés olyan cikk áll rendelkezésre, amely az egzotikus állatok okozta mérgezéseket és sérüléseket tárgyalja és Európából származik. Ennek okaként született meg Schaper és társai cikkje, akik négy franciaországi és németországi mérgezési központnak a 2001 és 2006 között felvett, háziállatok által okozott mérgezési eseteit vizsgálták. Az összesen 202 esetből 54 esetben ízeltlábúak, 63 esetben halak vagy egyéb tengeri állatok, 77 esetben mérges kígyók és 8 esetben egyéb háziállat volt a felelős a mérgezésért. A tanulmányban a számadatok mellett az egyes állatcsoport mérgei által okozott tüneteket is leírták. Az 54 ízeltlábú mérgezésnél, melyből 35 esetben madárpókok tehetők felelőssé, legtöbbször helyi tünetek voltak megfigyelhetők, mint a fájdalom, kipirosodás és duzzanat. A tengeri állatok esetén, mint a rája, oroszlánhal, gömbhal vagy a tengerisün, szintén csak helyi tünetek jelentkeztek. A mérges kígyók azonban már súlyosabb tüneteket képesek okozni. A tünetek közé tartozik a véralvadási zavar, a súlyos helyi tünetek vagy akár a légzési elégtelenség, ami miatt akár intubálni is kell az áldozatot. Míg mások leírtak szédülést, rossz közérzetet és hányingert is tünetként. [49]

Több olyan állat is van, amelyek mérge az áldozatban allergiás reakciót vált ki. Ennek mértéke változhat az enyhe irritációtól az anafilaxiás sokkig. [27]

Allergia

Nem csak az adott állat mérge válthat ki allergiás reakciót, hanem maga az állat is. Való igaz, hogy a szőrös kültakaróval rendelkező állatok esetén gyakoribb az allergia, azonban vannak leírások manapság leguánokkal kapcsolatba hozott allergiás rhinitisről, asztmáról és kontakt túlérzékenységről is. Volt olyan eset is, amikor kiderült, hogy valaki a leguán pikkelyeire allergiás, illetve írtak már le csalánkiütéses reakciót sünnel érintkező embernél is. [29]

2.6.3 *Veszélyek az állatra:*

Már a fentebb leírtak alapján is látható, hogy egyesek miért gondolják azt, hogy az egzotikus állatok valójában vadállatok, amelyeknek fogságban tartása etikátlannak számít. [7] Viszont ez a negatív hatás két irányú, tehát az állatokra is kockázatos lehet, ha kedvtelésből tartjuk őket.

Ha visszatérünk a kiinduláshoz, tehát magához a kereskedelemhez, akkor igen elszomorító statisztikai adatokkal lehet találkozni. Már maga a szállítás, és – a vadon befogott példányok esetén – a befogás is nagy stresszel jár az állatoknak. [28] Becslések szerint minden egyes vadon befogott állatra 50 szállítás közben elpusztult állat jut. [8] Az is aggodalomra ad okot, hogy a nagykereskedőknél „ipari standard”-nek számít, hogy az első hat hétben ezeknek a háziállatoknak több, mint a 70%-a elpusztul. Ez a szám még magasabb, akár a 100%-ot is elérheti a kedvtelésből tartott halak esetén. [22] Viszont az arányok azután sem válnak sokkal kedvezőbbé, hogy az állatok gazdára találhatnak. Az egzotikus kedvenceknek a 90%-a elpusztul a tartás első két évében. Ez az elhullási arány madarak és hüllők esetén 60-70%, míg díszhalak esetén 80-90% is lehet. [28]

Ezekhez a nagymértékű korai halálozásokhoz több tényező is hozzájárul, sokszor együttesen. Ilyen az adott állat gondozására vonatkozó információk hiánya, a helytelen tartás, az orvosi ellátás hiánya. [32]

Dolgozatom történelmi kitekintő részében említettem, hogy ezek az állatok a „könnyen tarthatóságuk” miatt is váltak igen népszerűvé. Ilyen és ehhez hasonló téves információk, miszerint az egzotikus állatok tökéletesek „kezdők” számára még a mai napig terjednek. Ehhez képest az utóbbi években egyre nagyobb tudományos ismeret gyűlt össze, mely azt bizonyítja, hogy az állatok biológiai szükségletei jóval összetettebbek, mint azt eddig hittük. Ennek következményeként, minél többet tudunk meg ezekről az állatokról és a szükségleteikről, annál inkább felvetődik a kérdés, hogy tudunk-e megfelelően gondoskodni ezekről az állatokról fogságban. [2]

Bár az ilyen tudományos kutatások száma egyre nő, még mindig sok olyan állattartó van, akik nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel kedvenceik tartásáról. Ismeret hiányában nem gondoskodnak megfelelően állataikról, amelyek így szenvednek, és sokszor betegek lesznek. [50] A beteg állatok sokszor azonban nem kerülnek időben állatorvoshoz, vagy azért, mert eredendően zsákmányállat, így egészen addig el tudja rejteni a problémáját,

míg az súlyos mértéket nem ölt, vagy azért, mert a tulajdonos – például hullók esetén – nincsen tisztában azzal, hogy hogyan is néz ki egy beteg állat. [12, 39]

Ezekhez a megbetegedésekhez olyan okok járulnak hozzá, mint a nem megfelelő tartási hely, a rossz takarmányozás vagy a nem megfelelő szociális ingerek. [5]

A Németországban készült EXOPET-tanulmányban két állatcsoportban vizsgálták az egzotikus állattartással kapcsolatos problémákat, állatorvosokat és tulajdonosokat egyaránt megkérdezve. A válaszok alapján cikkükben két állatcsoport esetén összegezték és sorolták fel az előforduló tartási hiányosságokat és az ezzel összefüggő betegségeket. Az egyik csoport a madarak voltak, míg a másik a hullók és kétélűek csoportja. [51]

Madarak esetén gyakori problémának találták az egyedüli tartást, amely a szociálisan igen fejlett trópusi madarak esetén nagyon súlyos vétségnek számít. Emellett nagyon nagy százalékban fordulnak elő az etetési hibák, illetve a ketrecek vagy volierek kis mérete is felmerült. Sok állatorvos és tulajdonos számolt be arról, hogy a madaraknak gyakran nincs lehetősége szabadon repülni. Ez több betegséghez is vezethet. Egyrészt ha nem repül a madár, akkor több időt tölt üléssel, amitől hajlamosabb lesz a pododermatitisre. Repülés nélkül nincs lehetőségük a teljes légzőrendszerüket kiszellőztetni, amelyhez ha elégtelen páratartalom is társul aszpergillózishoz és alutápláltsághoz vezethet. Az állatorvosok gyakori problémaként sorolták fel még az elhízást, a hepatopátiákat, a tolltépést és a csonkítást. [51]

A hullók és kétélűek esetén pont az ellenkező történt, mint a madarak esetén és a probléma a csoportos tartásból és annak nem megfelelő összetételéből alakul ki sokszor. [51] Mindeközben sok hullófaj egyedeit ideálisan egyedül kell tartani. [52] A nem megfelelő méretű élettér – akvárium, terrárium – itt is gyakori gondnak bizonyult, ahogy a takarmányozás is. Érdekes azonban, hogy növényevő és mindenevő fajok esetén gyakoribbnak bizonyultak ezek a hiányosságok, mint például a kígyótartók esetén. [51] A táplálék nem megfelelő kalcium-, foszfor- és D-vitamin tartalma rachitis, azaz az angolkór kifejlődéséhez vezethet. [25] További tartási problémaként fordult elő még a nem megfelelő megvilágítás, különös tekintettel az UV fényre, és a nem megfelelő aljzat. Az utóbbi, akár idegen test miatti obstrukciót is okozhat, amennyiben az állat lenyeli az aljzatot. Mindezek mellett az állatorvosok még olyan tartási hiányosságokkal összehozható problémákat említettek meg, mint az anyagforgalmi zavarok miatt kialakult csontritkulás, petefészektüsző visszamaradás, nefropátiák és vedlési rendellenességek. [51]

Ezeknek a problémáknak a listáját és a gyakoriságát látva felmerülhet a kérdés, hogy egyáltalán van-e olyan egzotikus állat, amely megfelelő társállat lehet. Laurie Hess 2011-ben készített interjút 7 darab egzotikus állatorvossal, melyben szintén feltette ezt a kérdést az interjú alanyainak. A válaszok szerint a kisemlősök, a kisebb méretű madárfajok és egyes hüllők, mint például a szakállas agámák tarthatók úgy kedvencként, hogy közben ne szenvedjenek a fogságban való tartástól, természetesen ezt a helyes tartási gyakorlattal. [53]

Wensley és társai szerint bármely faj tartható, de csak akkor, ha az állattartó képes az adott faj igényeit kielégíteni. Miközben elismerik, hogy vannak olyan fajok, amelyek olyan speciális szükséglettel rendelkeznek, melyeket nem lehet fogságban kielégíteni. [54]

Warwick és társai egészen odáig jutottak, hogy kijelentik, a fogságban tartott hüllők esetén nem tud teljesülni az öt szabadság elve. [15]

Az öt állati „szabadságjog” a következő: éhség és szomjúság nélküli élet; kényelmetlenség nélküli élet; fájdalom, sérülés és betegség nélküli élet; jog a normális viselkedés kifejezéséhez; és a félelem és gyötrelmek nélküli élet. Ez az elv nemzetközileg elismert és érvényes minden állatra. [55] Többek között ezeket a szempontokat is vizsgálta Peng és Broom is 2021-ben, amikor azt nézték, hogy a madarak alkalmasak-e háziállatként való tartásra. [56]

Összességében tehát elmondható, hogy bár egyre népszerűbbek ezek az állatok, sajnos a szükségleteik és a velük kapcsolatos információk még mindig nem elég széles körben ismertek. [32] A szakdolgozati kutatásom alapjául szolgáló kérdőívben a magyarországi állattartóknak az állattartással kapcsolatban is tettem fel kérdést, hogy megnézzem, hogyan alakulnak az itthoni tendenciák.

3 Anyag és módszer

Kutatásom során az egzotikus állatok tartási szokásait vizsgáltam magyarországi viszonylatban kérdőíves felmérés formájában. A kérdőív célja az volt, hogy feltérképezzük a lakosság állattartási szokásait, hogy mely egzotikus állatfajok terjedtek el az országban és, hogy ezen fajok, milyen arányban oszlanak meg.

3.1 Résztvevők és eljárás

A kérdőív kitöltésére 2024. szeptember 18. és október 31-e között volt lehetőség. A válaszadás anonim és önkéntes alapú volt. A kitöltésért nem járt sem anyagi, sem egyéb

jutalom. Valamint a válaszádnak nem volt feltétele az állattartás. A résztvevők bevonása a Facebook közösségi média segítségével történt, mely oldalon 2024 májusi adatok alapján 7,1 millió regisztrált magyar lakos található meg, ez 73,47%-a az akkori teljes magyar lakosságnak (9,6 millió). [57] Ezen arányokat figyelembe véve, elmondható, hogy a Facebook Magyarországon az egyik leggyakrabban használt közösségi média platform, ezáltal megfelelőnek tűnt a magyar lakosság minél szélesebb körű elérésére. Hogy a kérdőív biztosan elérje a célközönséget, az egzotikus állattartókat, 21 egzotikus állatokkal kapcsolatos facebook csoportban is megosztottam. Mindemellett meghirdettem a választást a saját média oldalamon, melyről aztán az ismerőseim tovább osztották a saját ismerőseiknek, illetve szintén beosztották egyéb facebook csoportokba.

A másfél hónapos kitöltési idő alatt 430 részben vagy egészben kitöltött kérdőív érkezett be. Az egzotikus csoportok közül végül egy csoportban a kérdőív kitöltési időtartama alatt nem került engedélyezésre a megosztási poszt, emellett három csoport esetén eltávolításra került. Ez utóbbi három csoport esetén nincs információ arról, hogy a megosztást követő mennyi idővel került eltávolításra az adminisztrátorok által, ezáltal elképzelhető, hogy ennek ellenére ezekből a csoportokból is kerültek ki válaszadók.

3.2 Kérdőív felépítése

A kérdőívet a Google Űrlapok programjával készítettem. A kérdések magyar nyelven kerültek feltevésre, melyből összesen 24 darab volt. A kérdések típusai között megtalálható volt, mind egyszerű és többszörös választásos, Likert-skálás és nyílt válaszú kérdések is. Emellett néhány kérdés esetén arra is lehetőség volt, hogy a felsorolt válaszlehetőségektől eltérő válaszokat adjon meg a kitöltő. Mivel a válaszádnak nem volt feltétele az állattartás, ezért a 24 kérdésből 9 kérdést tettem kötelezővé, hogy az állattal nem rendelkezők is ki tudják tölteni a kérdőívet.

3.2.1 A kérdőív három részből épült fel:

Az első fele, mely 5 kérdést foglalt magába, a kitöltő szociodemográfiai adataira kérdezett rá. Itt volt lehetőség megadni az illető nemét, életkorát, legmagasabb iskolai végzettségét, lakóhelyének típusát és, hogy mely vármegyében él.

A második rész tartalmazta azt a 19 kérdést, amely az egzotikus állattartásra vonatkozott. Ebben a részben került feltevésre, hogy tart-e a kitöltő állatot és amennyiben igen, akkor a többi kérdés ezeknek a körülményeire kérdezett rá. Ezen kérdések között

szerepel például, hogy hogyan jutott az állathoz, hogyan tartja az állatot és miképpen tájékozódik a kiskedvencéről.

A harmadik részben két kötelező kérdés szerepelt, amely az állatvédelmi állapotokra vonatkozóan kérdezte ki az emberek véleményét.

3.3 Adatkezelés és elemzés

A beérkezett válaszokat a Microsoft Excel táblázatkezelővel rendszereztem és értékeltem ki. A megfogalmazott feltételezések és egyéb eredmények kiértékeléséhez a szoftverbe épített függvényeket használtam. Továbbá egy ábra elkészítéséhez a WordArt nevezetű internetes programot használtam.

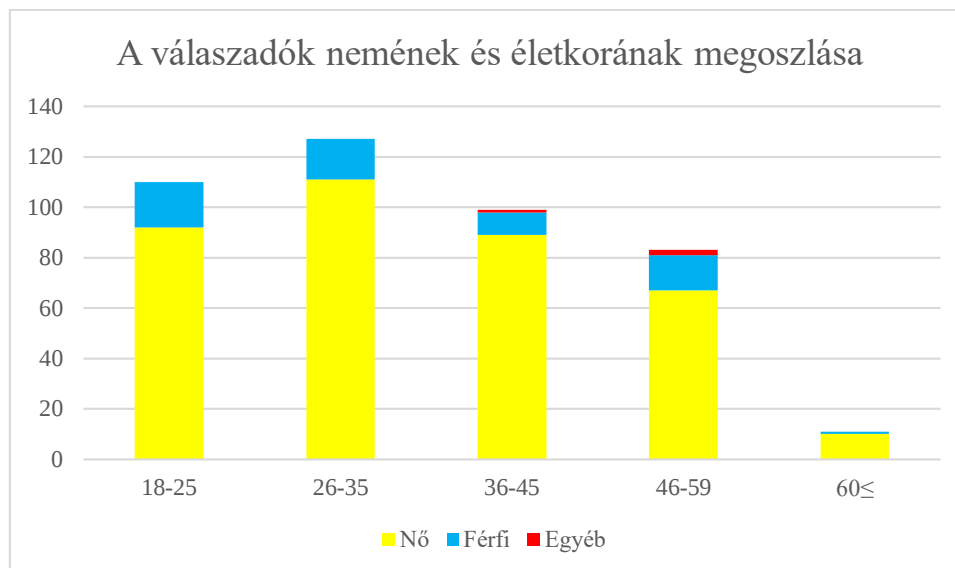
4 Eredmények

4.1 Szociodemográfiai adatok

A 430 kitöltő közül 369 volt nő (85,8%), 58 férfi (13,5%) és 3 egyéb (0,7%). Az életkor megadásánál öt lehetőség közül választhattak a válaszadók, 18-25 éves, 26-35 éves, 36-45 éves, 46-59 éves és 60 év és afeletti. Mint az opciókból is látszik, csak nagykorúak vehettek részt a felmérésben, viszont ennek ellenére is igen változatosan alakult az életkori megoszlás. A legtöbben a 26-35 éves korosztályból képviseltették magukat (127 fő). Őket követte a 18-25 éves korcsoport (110 fő), ezt követően a 36-45 éves (99 fő), majd a 46-59 évesek (83 fő) és végül a 60 és feletti (3 fő). Az 3. táblázatban tüntettem fel a résztvevők nem és korcsoport szerinti megoszlását, melyet grafikusán ábrázolva az 1. ábra szemléltet.

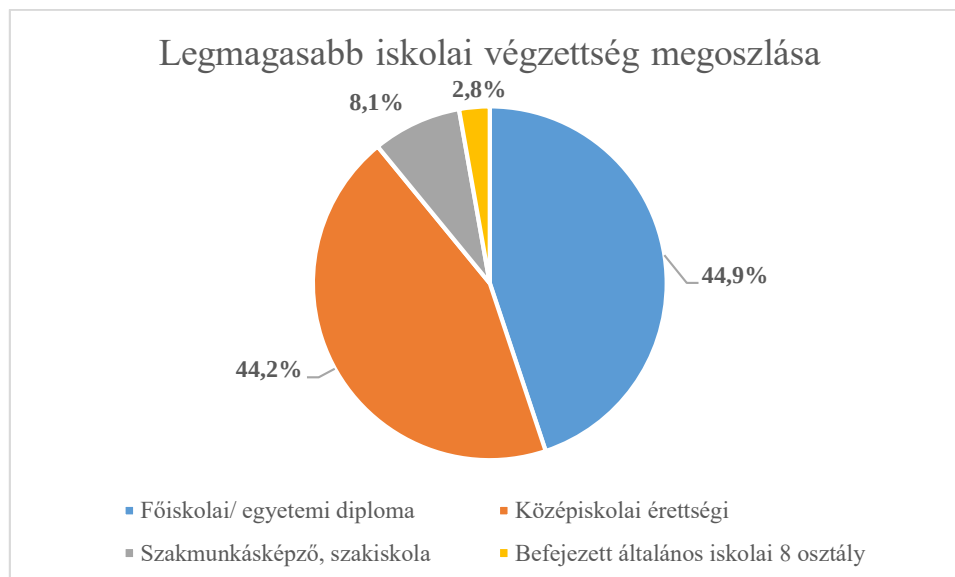
3. táblázat A válaszadók életkorának és nemének megoszlása

Válaszadók életkora	Nő	Férfi	Egyéb	Összesen
18-25	92	18	0	110
26-35	111	16	0	127
36-45	89	9	1	99
46-59	67	14	2	83
60 ≤	10	1	0	11

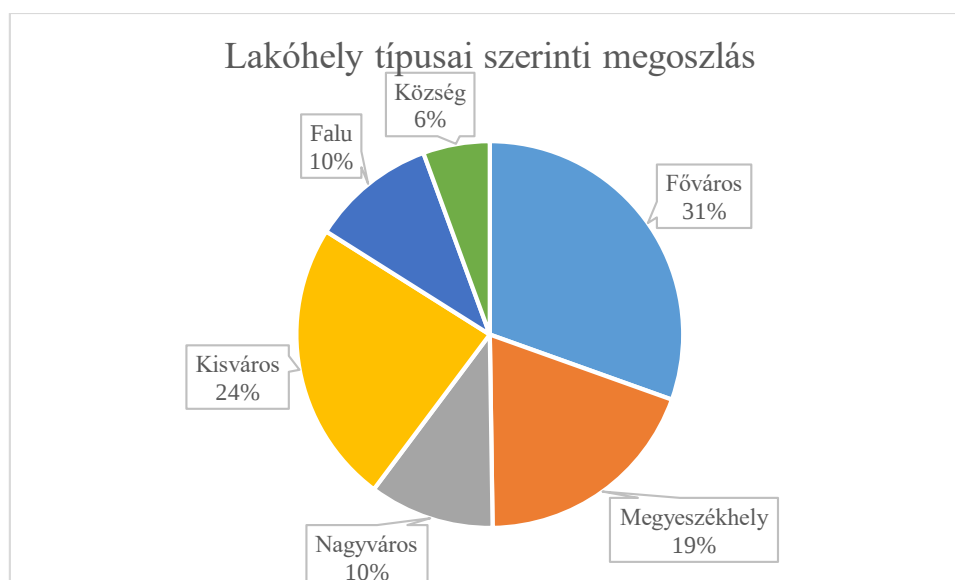
1. ábra A válaszadók neve és életkora

A következő kérdésben a legmagasabb iskolai végzettségüket kellett megjelölni a résztvevőknek. A legmagasabb arányban a felsőfokú végzettséggel, tehát főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezők töltötték ki a kérdőívet (193 fő – 44,9%). Őket követte szinte azonos arányban 44,2%-al a középiskolai érettségivel rendelkezők (190 fő). 35 fő végzett valamilyen szakmunkásképzőt vagy szakiskolát (8,1%) és 12-en rendelkeznek általános iskolai 8 osztállyal, mint legmagasabb iskolai végzettség. Egy kitöltő sem volt, aki kevesebb, mint 8 általános iskolai osztállyal rendelkezne. A diplomával rendelkezők legnagyobb mértékben a 26-35 éves korosztályból kerültek ki (64 fő). A 18-25 éves csoportból kerültek ki a legnagyobb arányban a középiskolai érettségivel rendelkezők (72 fő). Ennek a magas számnak feltételezésem szerint az lehet az oka, hogy sokan ebben a korosztályban a felsőfokú tanulmányaikat folytatják éppen, amely opció megjelölésére nem volt lehetőség. A szakmunkásképző, szakiskolát megjelölők a legtöbben szintén a 26-35 éves korosztályból kerültek ki (13 fő), viszont csak 1 fővel kevesebb az ugyanezen legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkező 46-59 évesek közötti kitöltők köre. A csupán 8 befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezők a legnagyobb arányban a 18-25 évesek közül kerültek ki (6 fő). Feltételezésem szerint itt is szóba jöhet az éppen folyamatban lévő középiskolai tanulmányok lehetősége, például ha a kitöltő 5 osztályos középiskolába jár. A végzettségek közötti megoszlást a 2. ábra mutatja be

2. ábra Iskolai végzettség

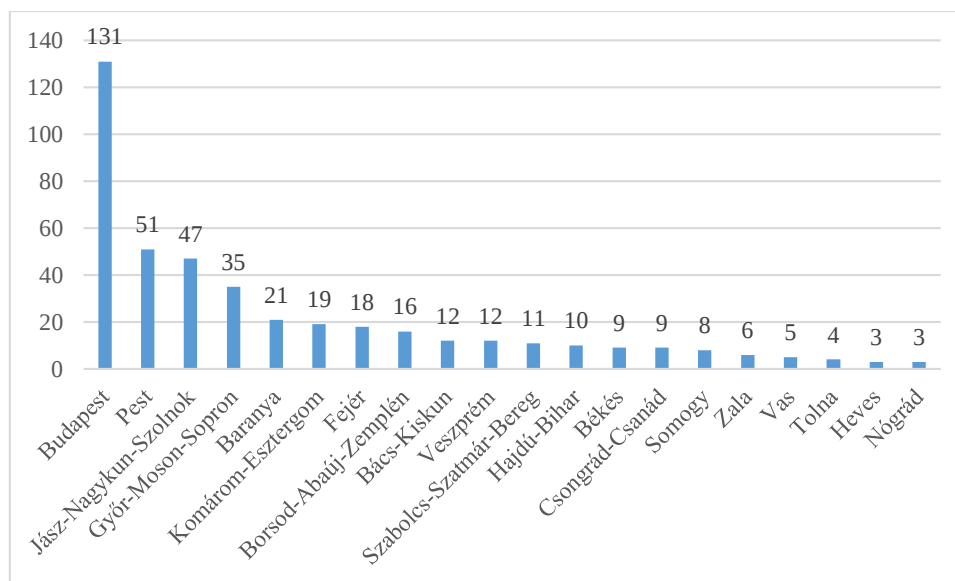
Lakóhely típusként hat lehetőség volt megadva. A legtöbb kitöltés a fővárosból érkezett (131 fő), majd második legtöbb kérdőív a kisvárosból származott (102 fő). Harmadik helyen a megyeszékhely áll 83 válaszadóval, ezt követi a nagyváros és a falu egyenlő arányban (45-45 fő) és végül a község (24 fő). A lakóhelytípusok egymáshoz képesti megoszlási arányát a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra Lakóhely típusai

A kérdőívre az ország minden vármegyéjéből voltak résztvevők kisebb vagy nagyobb számban. A legtöbb kitöltés Budapest területéről érkezett (130 fő). 51 fő töltötte ki a kérdéssort Pest vármegyéből, amely Budapest után a második legnagyobb számú kitöltéssel rendelkező vármegye. Pest után mindössze 4 fővel van lemaradva Jász-Nagykun-

Szolnok vármegye, majd ezt követi Győr-Moson-Sopron. Ehhez képest a három legkevesebb kitöltést hozó vármegye az Tolna (4 fő), Heves (3 fő) és Nógrád (3 fő). A 4. ábra látható a vármegyék egymáshoz képesti megoszlása és a pontos adatok.

4. ábra Válaszadók vármegyék szerinti megoszlása

4.2 Az állattartásra vonatkozó válaszok elemzése

A 430 kitöltő közül 48 fő (11,2%) nem tart egzotikus háziállatot. A legmagasabb arányban a kisemlőst jelölték meg (272 fő), ezt követi a hüllő (117 fő), a gerinctelen állat (42 fő), a díszhal (38 fő), a madár (29 fő) és legvégül a kétéltű (21 fő). Ezeket a számadatokat a 6. ábra mutatja be. Ha összeadjuk az egyes csoportoknál a létszámot, akkor a végső eredmény 568, amely nem egyezik meg a 430 kitöltővel. Ennek oka, hogy ennél a kérdésnél egy személy több állatcsoportot is bejelölhetett. 3 válaszadó volt, aki mind a 6 állatcsoportot megjelölte. 6 válaszadó volt, aki 5 csoportot jelölt meg. 9, aki 4-et, 14, aki 3-at és 43, aki kettőt. 223-an voltak, akik csak kisemlőst tartanak. 61 fő volt, akik csak hüllőt tart. A többi állatcsoportban kisebbek ezek a számok. A kizárólag díszhalakat tartók száma 9, a madarakat tartóké 6, a gerinctelen állat 5, míg a csak kétéltűt tartó egyének száma 3. A kizárólag kisemlős tartók és a nem tartók számát utólag korrigáltam, ugyanis egy válaszadó együttesen jelölte meg a „Kisemlős” és a „Nem tartok” opciót is, azonban a további válaszaiból kiderült, hogy a kisemlősös csoportba sorolható.

Az 5 csoportot jelölők esetén megfigyelhető, hogy hüllőt és kétéltűt, mindig tartottak. A 4 csoportot jelölőknél egyetlen állatcsoport van, ami minden alkalommal bejelölésre került, ez pedig a gerinctelen állatoké. A 3 és 2 csoportot jelölőknél nem fordult elő olyan állatcsoport, amely minden alkalommal be lett volna jelölve.

5. ábra Egzotikus állatcsoportok

A tartott egzotikus állatcsoport bejelölése után egy nyílt kérdésre válaszolva írhatták meg az állattartók, hogy pontosan milyen fajt, fajokat tartanak. A 348 válaszban összesen 144 féle faj volt fellelhető. Ahogy az 5. ábra is mutatja, a kérdőív eredményei alapján, a kisemlősök találhatók meg a legnagyobb gyakorisággal a hazai egzotikus állattartók otthonában. A válaszok alapján a kisemlősökön belül a következő trendek figyelhetők meg. A legtöbb válaszoló az afrikai fehérhasú törpesünt jelölte meg (87 fő), mint tartott állat. A következő helyezett 60 válasszal a tengerimalac, majd ettől 7 értékkel lemaradva a különböző nyúl fajták, mint a holland törpenyúl vagy az oroszlánfejű törpenyúl. Kedveltebb fajnak számít még a patkány (31 válasz) és a különböző hörcsögfajták, például a szíriai aranyhörcsög vagy a dzsungáriai törpehörcsög (23 válasz). Többen tartanak még egeret, csincsillát, degut és vadászgörényt. Valamint olyan ritkábban hallott fajok is bekerültek, mint a cukormókus, madagaszkári süntranek vagy a *Graphiurus murinus*.

A hüllők csoportját az átláthatóság kedvéért három nagyobb csoportra bontva vizsgálok: teknősök, egzotikus gyíkok és kígyók.

A teknősök voltak listavezetők a hüllők csoportjában az összesen 76 válasszal. A legkedveltebbnek a görög teknős tartása bizonyult (30 válasz). Ezt követően a különböző ékszerteknősök következnek (12 válasz). Ezek mellett még többen tartottak sarkantyús teknőst, szegélyes teknőst, mór teknőst és leopárdteknőst.

Az egzotikus gyíkok közül legnagyobb népszerűségnek a különböző gekkó fajok örvendenek, különösen a leopárd gekkó (17 válasz). De emellett még olyan egyéb

gekkófajok is megnevezésre kerültek, mint a vitorlás gekkó, gyászos gekkó vagy az ausztrál vastagfarkú gekkó. A következő közkedveltebb faj ebben a csoportban a szakállas agáma 10 válasszal. 6 válaszadó írta, hogy kaméleont tart, sisakos vagy éppen párduckaméleont. Előfordultak még különböző szkink fajok, mint a berber szkink vagy a *Tribolonotus novaeguineae*, 2 féle varánusz (sztyeppi és sárgapettyes), tuskésfarkú agáma, argentin teju, illetve zöld leguán.

A hüllők utolsó csoportjában, a kígyók különböző fajaira 64 válasz érkezett. A legnépszerűbb a kiráлыпiton és ezt követi a gabonasikló. Ezeken kívül még különböző boa fajokat soroltak fel a válaszadók. Ilyen például a *Boa constrictor* vagy a homoki boa, illetve egyéb kígyófajok, mint a közönséges óriáskígyó vagy a szőnyegpítón.

A madarak esetén 7 válasz érkezett a hullámos papagájra, 6 a nimfapapagájra és 2 a jákópapagájra. Ezek mellett még 1-1 válasz érkezett más papagájfajokra, valamint a zebrapintyre és a törpefüjre.

A kételtűek csoportjába tartozó válaszok voltak a kék levelibéka, az ausztrál levelibéka, az afrikai törpe karmos béka és a mexikói axolotl.

19 halfajtát soroltak fel a válaszokban. Ezek közül – amelyek esetén egynél több válasz érkezett – az az aranyhal, a molly, a guppi és a betta, vagy más néven sziámi harcoshal.

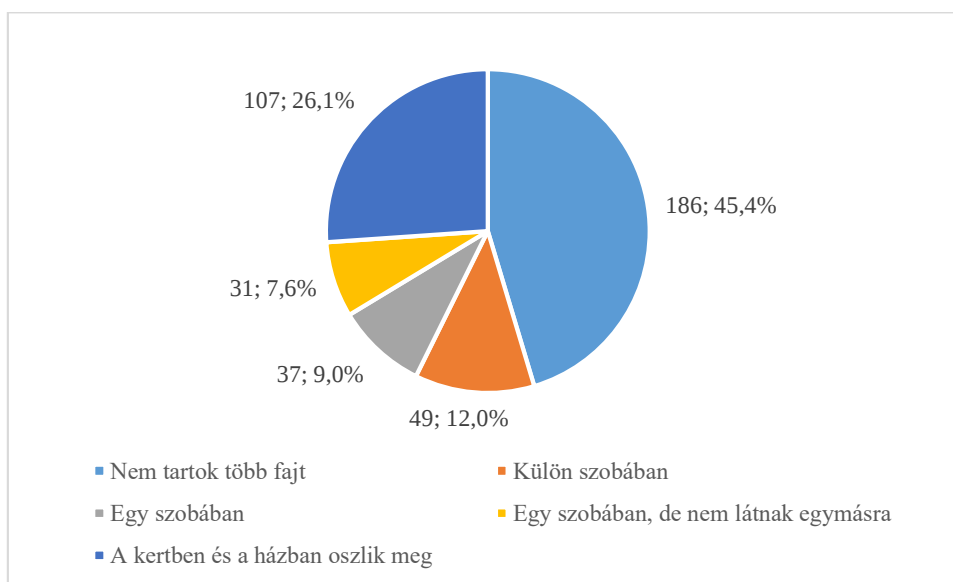
Legvégül a gerinctelen állatok csoportját szintén szétszedtem a jobb átláthatóság kedvéért. A puhatestűek közül 11 válasz érkezett a csigákra, melyek között szerepelt az afrikai óriáscsiga, közönséges achátcsiga és a csigaevő csiga.

A másik csoport az ízeltlábúak, ahol további három csoportba lehetett osztani az állatokat. A rákok közül előfordult az ászkarák, a garnélarák és a *Geosesarma hagen*. A rovarok között népszerűbbnek bizonyultak a csótányok, mint a jávai sziszegő csótány vagy a bütykös csótány. Illetve előfordultak még imádkozó sáskát, óriás ezerlábút, lepkét és egyéb rovarfajokat tartók is. A legnépesebbek pedig ebben a csoportban a pókszabásúak. Különböző pók és madárpók fajokat, skorpió fajokat és ostorlábúakat jelöltek meg a beérkezett 19 válaszban.

A harmadik egzotikus állattartásra vonatkozó kérdés esetén arra kellett válaszolniuk a résztvevőknek, hogy tartanak-e más állatot az egzotikus kis kedvencük mellett. Négy válasz lehetőség állt rendelkezésre: nem, kutya, macska és egyéb. Utóbbi esetén a

válaszadók megadhatták a pontos fajokat is. Majdnem a fele a válaszadóknak nemmel válaszolt (206 fő). 170 fő választotta a kutya, 113 fő pedig a macska opciót. Az egyéb lehetőségre 50-en kattintottak. Ebből az 50 főből 9 fő tartott lovakat, 30 fő pedig haszonállatot mellette. A haszonállatok felsorolásánál ezen állatcsoport képviselőinek széles skálája előfordult. Szarvasmarha, kecske, juh, sertés, galamb és különböző baromfik is felsorolásra kerültek ezekben a válaszokban.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 4. §-ának (2) bekezdése kimondja, hogy „Biztosítani kell az egymásra veszélyt jelentő, egymást nyugtalanító állatok elkülönített tartását.” Ennek fényében kérdeztem rá, hogy a több fajt tartók esetén, az állatok tartási/pihenési helye hogyan helyezkedik el egymáshoz képest. 186 fő (45,4%) jelezte, hogy nem tart több fajt. 107 fő (26,1%) esetén a kertben és a házban oszlanak meg a tartott fajok helyei, 49 fő (12%) tartja külön szobában, 37 fő (9%) egy szobában és 31 fő (7,6%) szintén egy szobában, viszont utóbbi esetén nem látnak egymásra a tartott fajok. A 6. ábra szemlélteti ezeknek a válaszoknak az egymáshoz való arányát.

6. ábra Együtt tartott állatfajok

A „Hogyan került/kerültek Önhöz az állata/állatai?” kérdés esetén több opció közül választhattak a résztvevők és az „Egyéb” esetén megadhattak további válaszokat.

A legtöbb esetben (173 válasz) elismert tenyésztőktől szereztek be az állataikat. Ezt követi 137 válasszal az állatkereskedés és 87 válasszal az ismerős. 65 esetben adott faj mentő egyesületétől hozták el az állatot. Azonos számban (60-60) kapták ajándékként az állatot és jutottak hozzá közösségi média hirdetés útján. 55 fő pedig állatkiállításról hozta el a

kedvencét. Az egyéb opciókhoz írt válaszok esetén kiemelendő, hogy 12 esetben a menhelyről, örökbefogadás útján jutottak az állatukhoz. Valamint 31 esetben a kedvencüket találták, vagy az utcáról, illetve egyéb körülményekből mentették meg. Két válaszoló is írt olyat, hogy olyan embertől vásároltak, akiről azt hitték, hogy tenyésztő, de utólag kiderült róla, hogy valójában szaporító volt. A különböző „beszerzési” formákat egy szófelhőn is ábrázoltam, amely esetén minél nagyobb és jobban látható egy szó, annál gyakoribb az előfordulása. A szófelhő a 7. ábra látható.

7. ábra A különböző állatbeszerzési források

Ezekből a válaszokból is látszik, hogy a Shukova által létrehozott kategóriákból az életmentők és véletlenül lett gazdik kategória a magyarországi állattartók esetén is alkalmazható. [33] Viszont, hogy jobb belátást kapjak a magyarországi egzotikus állattartók motivációira, egy nyílt kérdés feltevésével érdeklődtem, hogy miért pont az adott faj mellett döntöttek.

A beérkezett válaszokat több nagyobb csoportra lehet osztani. A legnagyobb része a válaszoknak az szimplán az állatoknak, az adott fajnak a szeretete. Illetve, hogy megtetszett a gazdinak az adott állat. A másik csoport, akinek régóta, akár gyerekkora óta kedvencei ezek az állatok, akár tartottak is annak idején ilyen fajt. A harmadik csoportban mások hatása érvényesül. Az ilyen válaszok nagy része esetén a résztvevők a gyermekük kérésére

döntöttek az adott állat mellett, kisebb részét a csoportnak a párja befolyásolta. Negyedik csoportnak mondanám, ahol a motiváció az valamilyen tulajdonsága az állatnak. Gyakran említették az intelligenciát, az aranyossági faktort, a kedvességet és a szelídséget. Főleg hüllők, de néhány madár esetén is említésre került a különlegesség, lenyűgözés és az érdekesség. Ötödik csoportba tartoznak azok a válaszadók, akik az életvitelükhöz választották az állatot. Vagy azért, mert annak kisebb mérete miatt lakásban is jobban tartható, vagy azért, mert éjszakai állatként az állat „elvan”, amíg a gazdi dolgozik. Ezeknél a válaszoknál többször leírásra került, hogy egy-egy ilyen faj „igénytelen”, amely feltételezéseim szerint a régi gondolkodásnak a maradéka még. A hatodik csoportba pedig egy „egyéb” kategóriába tartozó egyedi esetek kerülnek. Például 2 válaszadó is azt írta okként, hogy allergiás, és mivel a nyuszik nem allergizálnak, azért döntöttek mellettük. Ehhez képest a valóságban a nyulak – más szőrös kisemlőshöz hasonlóan – a kutyák és a macskák mellett jelentős allergén források. A bundájuk mellett a vizeletük és a nyáluk is allergizál ezeknek a kis állatoknak. [58]Egy kisfiúnak terápiás állatként van deguja és egy másik szülő is írta, hogy az autista gyermekének van sünije.

Bár a válaszok igen változatosak, fontosnak tartottam rákérdezni, hogy az állattartók tájékozódtak-e az adott állatfajról előzetesen. A válaszadók 92,4%-ban igen és 7,6%-ban nemet jelöltek meg.

Az előzetes vagy utólagos tájékozódásnál kíváncsi voltam, hogy milyen forrásokat vesznek igénybe az egzotikus állattartók. A válaszadók egy 9 lehetőséget tartalmazó többszörös választásos kérdésen jelölhették be a forrásaikat, mely válaszok adatait a 8. ábra tartalmazza.

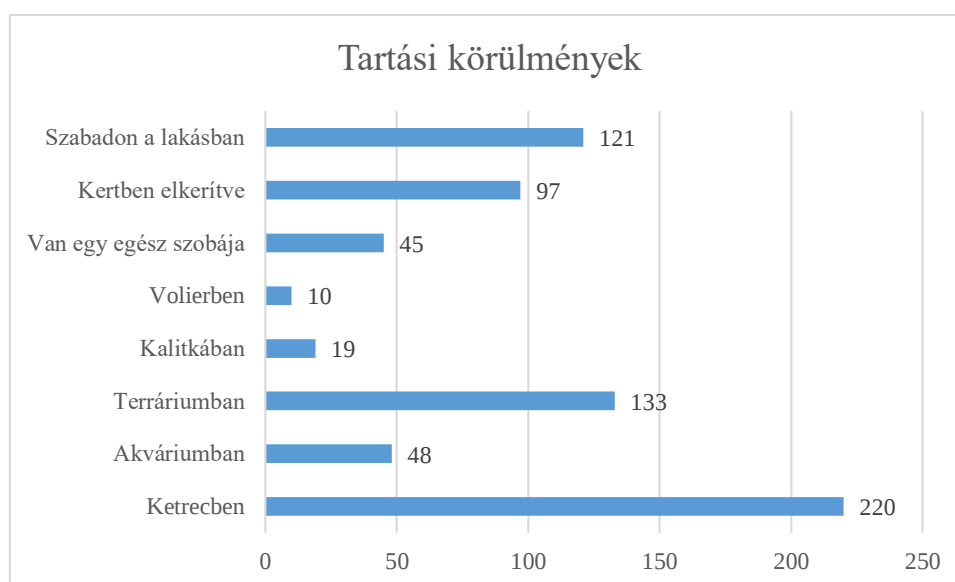

8. ábra Tájékozódási források

Ahogy az ábrán is látszik az első három helyen állnak az internetes fórumok, a közösségi médiák és a tenyészetek honlapjai.

A Google forms segítségével lehetőség van arra is, hogy lássuk bizonyos kombinációkat hányan választottak. Ez alapján elmondható, hogy az erre a kérdésre választ adók közül csupán 50 személy volt, aki csak egyetlen forrásból tájékozódott. Egyedüli forrásként az újságok kivételével az összes opció előfordult.

A „Hol/Milyen környezetben tartja házi kedvencét/kedvenceit?” kérdésre 8 válaszlehetőség állt rendelkezésre. A válaszlehetőségek és a beérkezett adatok száma a 9. ábra láthatók.

9. ábra Állatok tartási körülményei

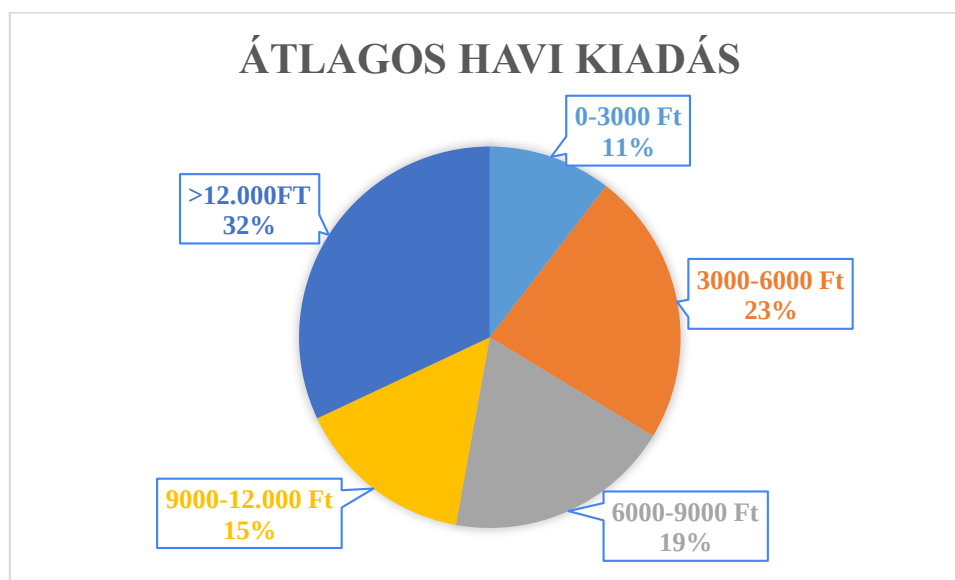
Ha ezeket összevetjük a tartott fajokkal, akkor a következők láthatók. A madarakat kalitkában vagy volierben szokás tartani, amelyek értékeit összeadva meg is kapjuk a 29 fő madártartót. A 220 ketrecben tartott állatot vélhetően lefedi a 272 tartott kisemlős. Illetve látni az válaszokból, hogy bizonyos kisemlősöket tartanak szabadon a lakásban, kertben elkerítve és vannak, amelyeknél egy egész szobája van a kisállatnak. A 133 terrárium és 48 akvárium a hüllők, kételtűek, díszhalak és gerinctelen állatok között oszlik meg. Azonban itt is fordulnak elő más tartási környezetek is, mint hogy teknősök esetén több esetben is meg lett adva a „Kertben elkerítve” opció.

A tájékozódási források megismerése után kíváncsi voltam, hogy az állattartók, hogy értékelik magukat, ezért meg kellett adniuk egy 5 fokozatú Likert-skálán, hogy mennyire érzik elegendőnek a saját tudásukat a megfelelő gondozáshoz. A válaszadók több, mint a

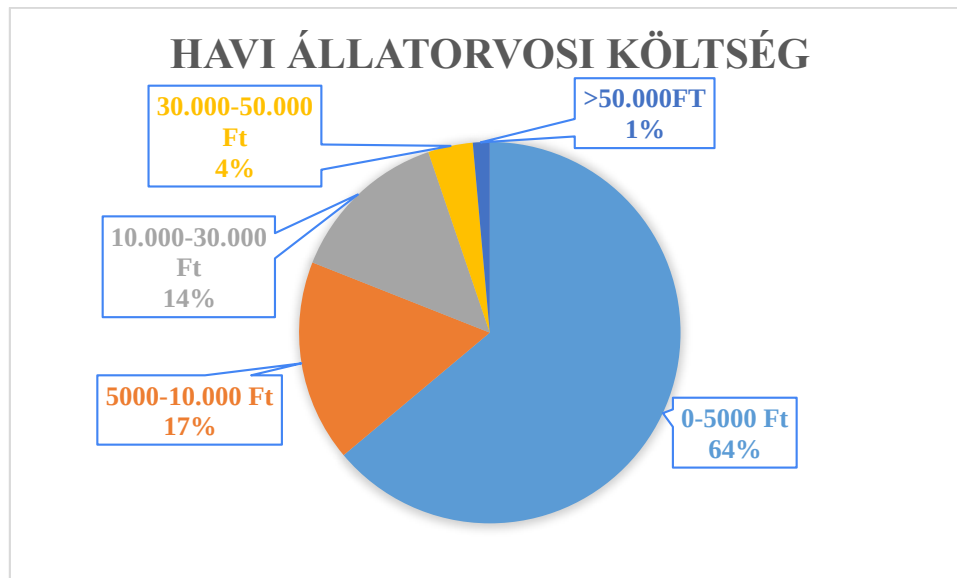
fele (53,3%) válaszolta azt, hogy szerinte teljes mértékben elegendő információval rendelkezik. További 41,5% a tudását, inkább elegendőnek (4-es érték) tartotta. További 5% jelölte a 3-as értéket és csak 1 fő volt az, aki inkább nem elegendőnek (2-es érték) gondolta a tudását. Ezek a nagy számok azonban ellent mondanak a szakirodalmi áttekintés 2.6.3 pontjában leírtakkal, miszerint az állatok sokszor a nem megfelelő információkból adódó helytelen tartás és takarmányozás miatt szenvednek és lesznek betegek.

Nem kétlem, hogy a kitöltők között előfordulnak tapasztalt és megfelelő információkkal rendelkező tulajdonosok is, azonban az ilyen nagymértékű pozitív érték ellentmondásos a szakirodalmi statisztikákkal. Bár a kérdőív anonim volt, az emberek ilyenkor is hajlamosak lehetnek magukat jobb fényben feltüntetni, illetve tapasztalataim szerint, sokszor önmagunknak is nehéz bevallanunk, ha valamit rosszul csinálunk vagy rosszul tudunk.

A következőkben a kedvenceikre való költésükről kérdeztem a tulajdonosokat. Volt egy kérdés az átlagos havi költésről, ami olyan dolgokra fordítódik, mint az alom, takarmány és egyéb tartással kapcsolatos költségek, illetve volt egy állatorvosi költségekre vonatkozó. Mind a két esetben 5-5 intervallumot adtam meg, amelyek közül egyszerű választással választhattak a kitöltők. Az intervallumokat, illetve a hozzájuk tartozó adatokat az 10. ábra mutatja be.

10. ábra Havi kiadás

11. ábra Állatorvosi költség

Az átlagos havi kiadásnál a legtöbben az intervallumok felső határát, a 12.000 és afeletti értéket jelölték meg, ezek után jött a 3000-6000, majd a 6000-9000, a 9000-12.000 és végül a 3000 és annál kevesebb. Az állatorvosi költségek esetén mindössze 6 fő jelölte meg az 50.000 Ft feletti értéket. Ennek a 6 főnek az átlagos költségei is a felső kategóriánál lettek jelölve. Ezek a tulajdonosok 4 esetben többféle fajt is tartottak. Ezek közül egy esetben minden állatcsoportból és a válaszadó arra a kérdésre, hogy milyen fajokat tart válasznak a „100+ fajt” adta meg. Illetve érdekes, hogy a 6 főből 4 esetén biztosan volt nyúl tartva, vagy kizárólag, vagy a többi faj mellett.

„Mit tesz, amikor úgy látja az állatán, hogy nincsen jól vagy valami nincs rendben vele?” Ennél a kérdésnél négy állítás volt felsorolva, melyek a következők voltak:

- „Saját tapasztalat alapján megpróbálja megoldani”
- „Körbe kérdez a közösségi médiában”
- „Utána olvas az interneten a tüneteknek”
- „Elviszi állatorvoshoz”

Ezekhez az állításokhoz kellett a válaszadóknak egy sorszámot társítani 1-től 4-ig, hogy melyik a legjellemzőbb rájuk, hogy elsőnek cselekszik ebben a szituációban. A saját tapasztalatuk alapján történő megoldást választották a legtöbben elsőnek (150 fő). 100 fő volt, aki második opcióként próbálná meg ezt. 96 fő volt, aki harmadik és 84 fő volt, aki negyedik helyre sorolta ezt a lehetőséget.

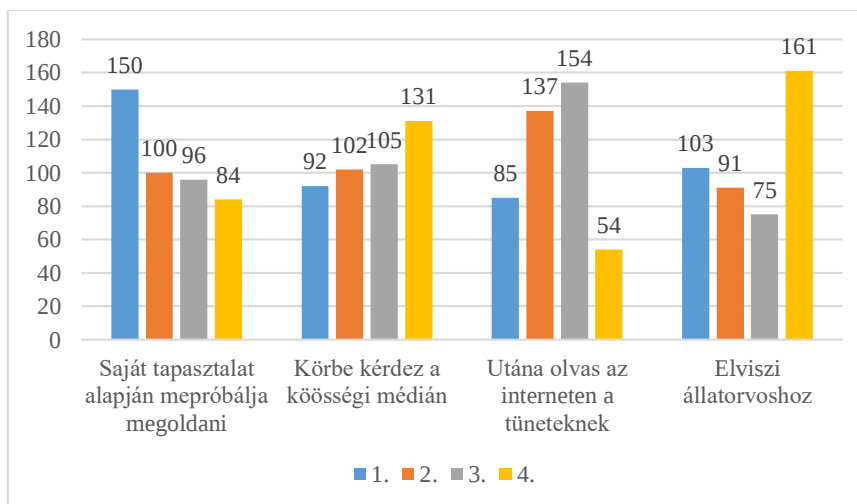
Arra az opcióra, hogy „körbe kérdez a közösségi médiában” 92-en gondoltak elsőként. Emellett közel azonos számú 102-105 fő jelölte második és harmadik opciónak, és 131 fő pedig negyediknek.

A legkevesebben választották elsőnek azt, hogy utána olvasnak a tüneteknek az interneten (85 fő). Viszont második vagy harmadik opcióként a legtöbb szavazat érkezett erre a két állításra (137 és 154 fő). Míg negyediknek igen kis arányban, mindössze 54-en jelölték ezt a kijelentést.

Az utolsó állítást, miszerint ha úgy látja a gazdi, hogy nincs jól az állata, akkor elviszi állatorvoshoz, a kitöltők több, mint egy harmada (161 fő) jelölte meg negyedik opcióként. Emellett 75 fő harmadiknak, 91 fő másodiknak és 103 fő pedig első választásnak.

Ezekből a válaszokból az tükröződik, hogy a legtöbb esetben, ha egy kedvencnek valamilyen problémája van, akkor az állattartók először tapasztalati úton próbálják azt megoldani. Hogyha ez a próbálkozásuk nem sikerül, akkor utána olvasnak az interneten, esetleg segítségül hívják a közösségi média platformokon található egzotikus állatos csoportok tagjait. És csak mindezek után jutnak el arra a pontra, hogy elviszik állatorvoshoz az állatukat.

Ez utóbbi eredmény aggodalomra ad okot, mivel sok faj ezek közül zsákmány állat, tehát természetéből adódóan elrejtje a tüneteit, így amikor már a gazdi által is észlelhető tünet jelentkezik, akkor az állat már sokszor elért egy kritikus pontot és minél sürgősebb és szükségszerűbb lenne számára a megfelelő állatorvosi ellátás. [12]
A fentebb leírt adatokat a 12. ábra szemlélteti.

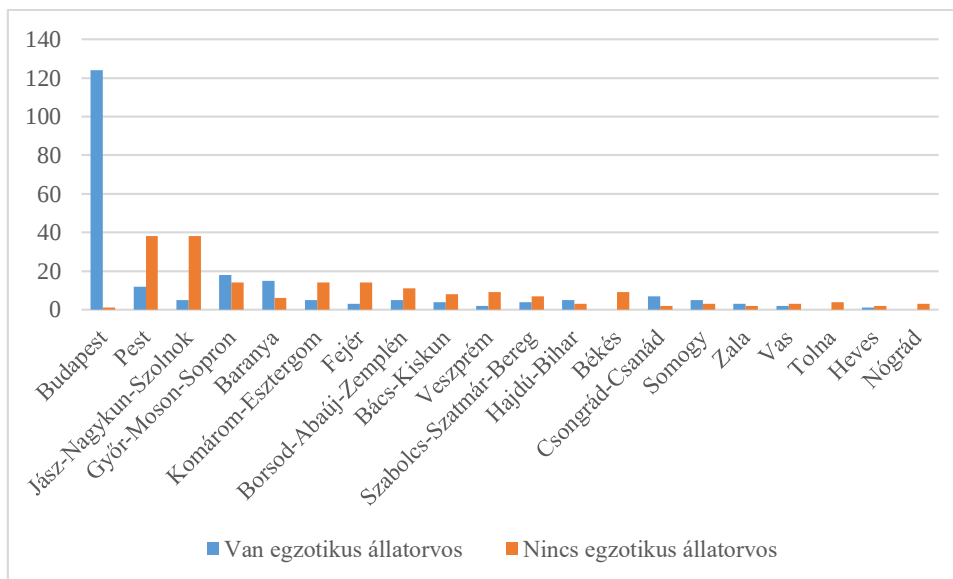

12. ábra A gazdik első lépése

Amellett, hogy időben orvoshoz kerüljön az állat, fontos szempont az is, hogy milyen állatorvoshoz forduljanak a gazdik. Az állatorvosi graduális képzés sokáig nem is érintette ezeknek a fajoknak a kezelését, azonban napjainkban az állattartók elvárásai magasabbak, mint 20 évvel ezelőtt, és a gazdák olyan szintű ellátást szeretnének kisállatuknak, mint azt egy kutya vagy macska esetén. [12]

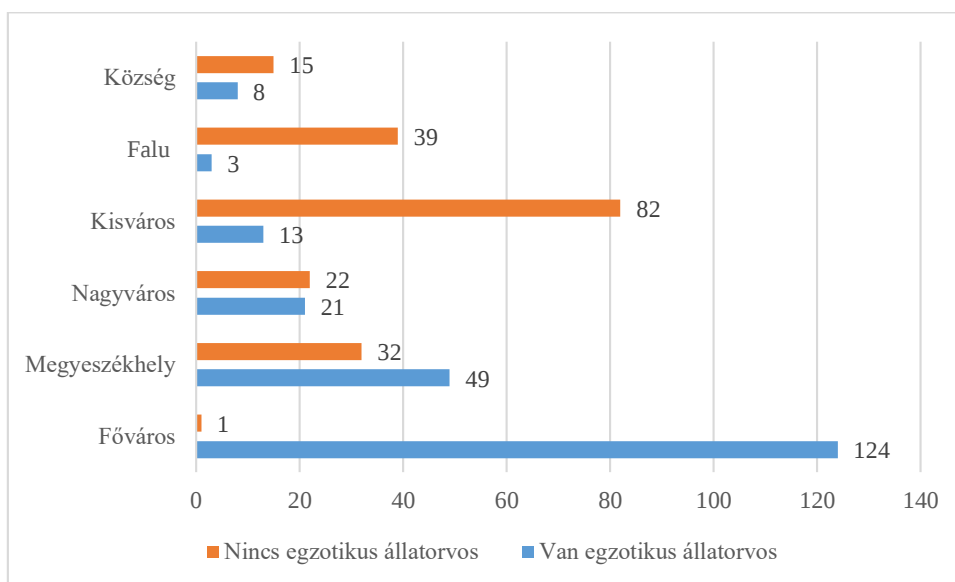
Hogy ilyen ellátásban részesülhessenek érdemes egzotikus szakállatorvost felkeresni a gazdiknak. A tény, hogy nem minden állatorvos tud szakszerű ellátást biztosítani az egzotikus kedvenceknek és, ezért érdemes erre szakosodott állatorvost felkeresni egyre elterjedtebb. Egyrészt saját magam is tapasztaltam a különféle egzotikus facebook csoportokban, hogy eléggé kihangsúlyozzák a csoporttagok, hogy egzotikus szakállatorvoshoz kell fordulni, ha valami gond van. A válaszok is ezt a gondolkodásmódot tükrözik, ugyanis 74,6%-ban a válaszadók egzotikus szakállatorvoshoz viszik a kedvencüket, míg 25,4%-ban csak „sima” állatorvoshoz fordulnak.

A következő kérdésben arra kérdezett rá a kérdőív, hogy a kitöltő településén van-e egzotikus szakállatorvos. A válaszadók 53,5%-a igennel válaszolt, míg 46,5%-a nemmel. Viszont mivel a fővárosból nagyszámú kitöltés érkezett, úgy gondoltam, hogy lebontom a válaszokat vármegyékre, valamint lakóhely típusokra is. Ennek célja, hogy nagyobb rálátást kapjunk, hogy mely országrészekben nehezebb hozzájutni a megfelelő ellátáshoz egzotikus kedvencek számára. A vármegyéenkénti megoszlást a 13. ábra, a lakóhely típusa szerinti megoszlást pedig a 14. ábra tartalmazza.

13. ábra Vármegye szerinti megoszlás

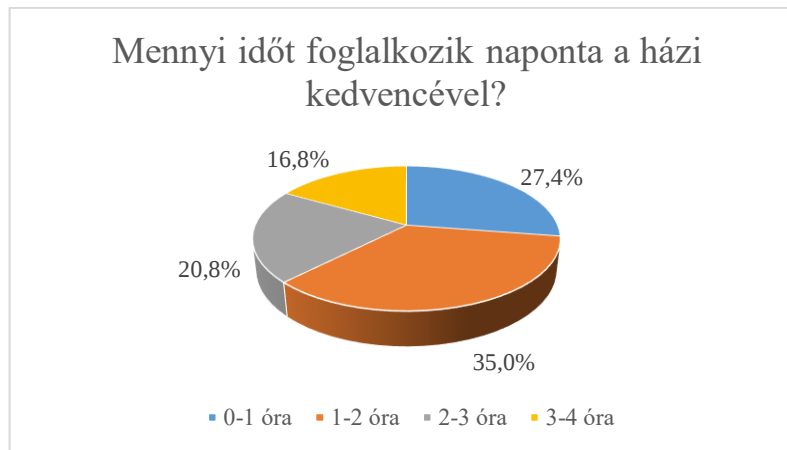
Mint az ábrákból is látszik a fővárosban érhető el leginkább megfelelő állatorvosi ellátás az egzotikus házi kedvencek számára. A vármegyét tekintve, Nógrád, Tolna és Békés vármegyéből kitöltők közül egyik kitöltő városában sem érhető el egzotikus állatorvos. Azonban ezekből a vármegyéből alapvetően nem érkezett nagyszámú kitöltés, így ez alapján nem lehet valós következtetéseket levonni arról, hogy milyen mértékben áll rendelkezésre egzotikus állatorvosi ellátás az adott vármegyékben.

14. ábra Lakóhely szerinti megoszlás

Pozitívként vehető, hogy érkeztek igen válaszok a faluban és községben lakó kitöltők esetén is. Így nem csak a nagyváros vagy annál nagyobb településekben lakók tudják lakóhelyükön állatorvoshoz vinni a kis kedvencüket, hanem a vidéki lakosság számára is elérhető ez a szolgáltatás már, még ha egyelőre nem is széles körben.

A „Mennyi időt foglalkozik naponta a házi kedvencével?” kérdés esetén négy időintervallumból választhattak az állattartók. 0-1 óra, 1-2 óra, 2-3 óra és 3-4 óra. A válaszok alapján a legtöbb gazdi 1-2 órát foglalkozik a kedvencével (35%). Ezt követi a 0-1 óra (27,4%), majd a 2-3 óra (20,8%). A 3-4 órát eltöltő gazdik vannak a legkevesebben. (27,4%) Ezeket az adatokat a 15. ábra szemlélteti.

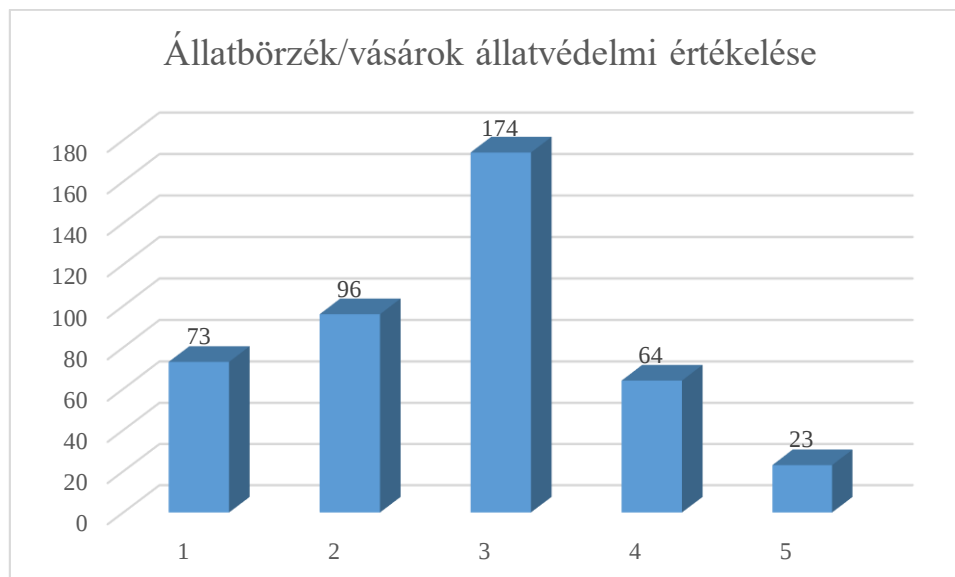

15. ábra Kiskedvenccel töltött idő

Az utolsó házi kedvencükkel kapcsolatos kérdésben a résztvevők arra válaszolhattak, hogy mekkora eséllyel választanák következő állatnak a jelenleg tartott állatfajokat. A Likert-skálán az 5 jelentette a „biztosan”-t, míg az 1 a „biztos, hogy nem”-et. A válaszolók többsége 4-es, 5-ös választ adott (23,6% és 42,1%). 85 fő, azaz 20,2% választotta a semleges 3-as számot és 6-7%-ban voltak mind az 1-es mind a 2-es számot megjelölők. 28 darab válaszadó jelölte, hogy biztosan nem az adott fajt választaná következő állatának. Megvizsgáltam, hogy ezek a résztvevők, milyen állatok tulajdonosai. A 28 válaszból, kettőt nem vettem figyelembe, ugyanis ezek, az egzotikus állatot nem tartók csoportjából kerültek ki. Azt találtam, hogy 15 válasz esetén kisemlős tartók voltak. És ezek közül is a tengerimalacot és az afrikai fehérhasú törpesünt tartók voltak nagyobb számban (4-4 fő). A másik említésre érdemes csoport még a hüllők. Érdekes mintázat ennél a csoportnál, hogy a 11 válaszadóból 8 esetben teknőstartók voltak. A madarak, halak, gerinctelenek és kételtű tartóktól csak 1-2 válaszadó nem szeretné ezeket a fajokat a következő állatának.

4.3 Állatvédelem

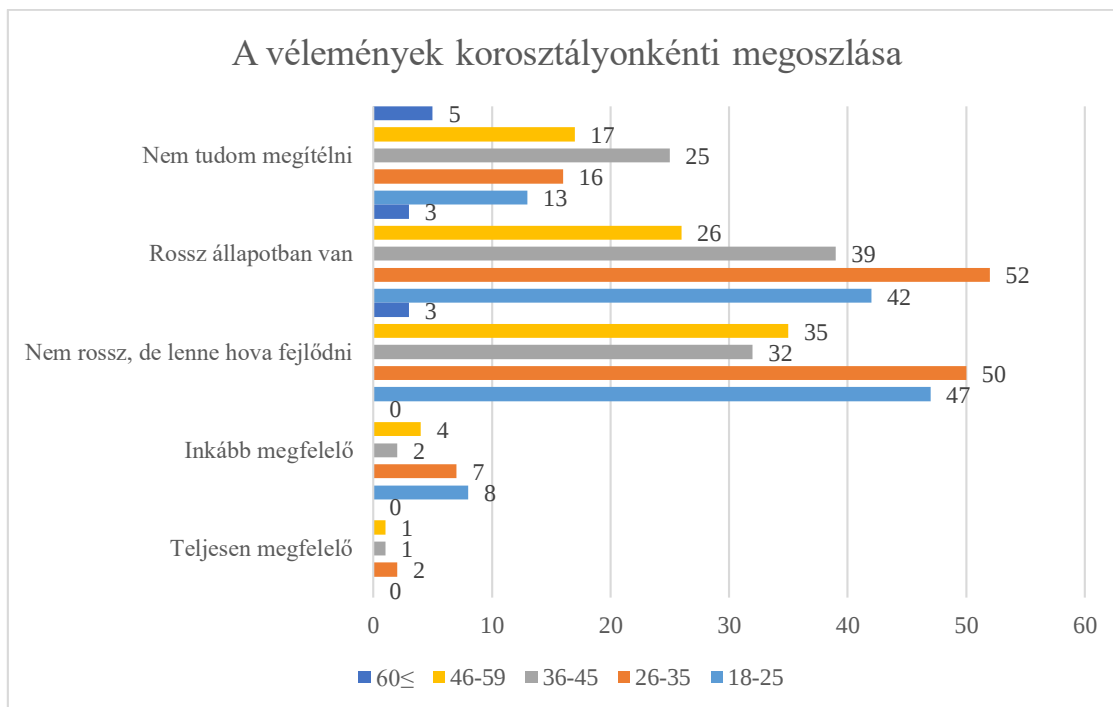
Az utolsó két kérdésem kötelezően megválaszolandó volt. Itt az emberek véleményére voltam kíváncsi. Az első kérdésben a válaszadóknak egy Likert-skálán kellett kiválasztaniuk, hogy mennyire találják megfelelőnek állatvédelmi szempontból a különböző kisállatbörzét/vásárokat, ahol az 1-es volt az „elfogadhatatlannak tartom” az 5-ös pedig a „teljesen megfelelő”. A többsége a válaszolóknak a semleges 3-as értéket adta meg (174 fő). 96 fő jelölte meg a 2-es értéket és 73-an tartották elfogadhatatlannak ezeket az eseményeket. Ehhez képest csak 64 kitöltő értékelte 4-esre és mindössze 23 ember tartotta teljesen megfelelőnek a kisállatbörzét. A válaszok egymáshoz képesti megoszlását a 16. ábra érzékelteti.

16. ábra Állatbörzék/vásárok értékelése

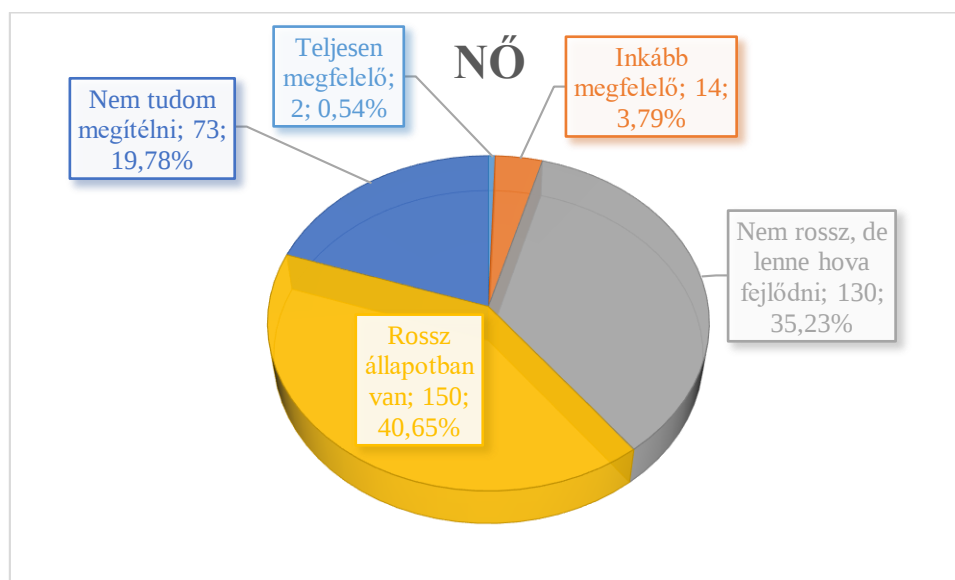
Az utolsó kérdésben a kitöltőknek véleményezni kellett az itthoni állatvédelmi helyzeteket az egzotikus állatokat illetően. A 430 válaszadó közül, mindössze 4-en találták a hazai helyzetet teljesen megfelelőnek. 21 ember volt, aki inkább megfelelőnek gondolta. Közel azonos mértékben választották az emberek a „Nem rossz, de lenne hova fejlődni” (160 fő) és a „Rossz állapotban van” (162 fő) opciókat. A maradék 76 kérdőívben pedig a „Nem tudom megítélni” lehetőség került kiválasztásra.

Feltételezésem az volt, hogy a fiatalabb generációk nagyobb figyelmet fordítanak az állatvédelemre és ezáltal rosszabbnak fogják látni az hazai helyzetet más korcsoportokhoz képest. Az adatok elemzése után azonban azt kaptam, hogy arányaiban véve voltak hasonlóságok az egyes korcsoportok között. A 60 év felettiiek kivételével az összes csoport esetén 30-40% körüli volt az arány a „Rossz állapotban van” és a „Nem rossz, de lenne hova fejlődni”. A legnagyobb hasonlóság a 18-25 és a 26-35 év közöttiek csoportja között volt, ahol az előbb említett két csoport mellett, mindkét esetben 11-12%-a nem tudta megítélni az állatvédelem helyzetét. Az inkább megfelelő esetén a 18-25 évesek 7%, míg a 26-35 évesek 5%-ot értek el. Ennek az eltérésnek lehetséges oka, hogy az utóbbi csoportból került ki 2 fő, aki a „Teljesen megfelelő” opciót választotta. A másik két ilyen válaszadó a 36-45 és a 46-59 évesek közül került ki. A korosztályonkénti adatokat az 17. ábra tartalmazza.

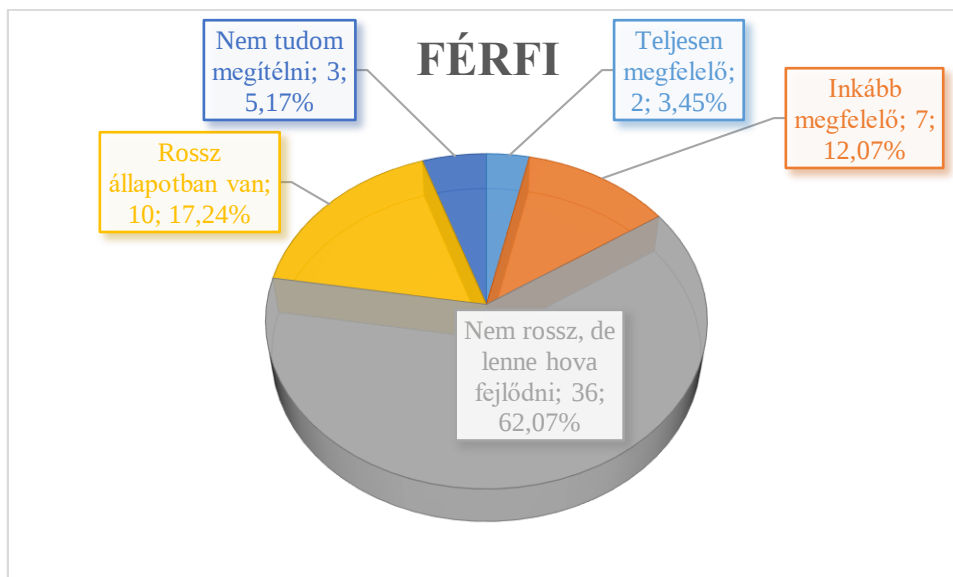

17. ábra Korosztályonkénti megoszlás

Kíváncsi voltam még, hogy megfigyelhető-e nemi különbség a vélemények esetén. Az „Egyéb” csoportot kihagytam az összehasonlításnál, annak csekély mivolta miatt. Bár eltérő számban töltötték ki a két nem képviselői, azért láthatóak különbségek a válaszok arányában. A nők esetén a legnagyobb arányban a rossz megítélés van jelen (40,65%), míg a férfiak esetén ez csupán 17,24%-ot tesz ki. A férfiak esetén a „Nem rossz, de lenne hova fejlődni” opció áll az első helyen 62,07%-al, míg ez a nőknél, majdnem fele akkora arányban van (35,23%). A két nem válaszainak megoszlását a 18. ábra és a 19. ábra mutatja be.

18. ábra Nők véleménye

19. ábra Férfiak véleménye

5 Megbeszélés/következtetések

Jelen kutatás elsődlegesen az egzotikus állattartási szokásokkal foglalkozik Magyarország területén. A kutatás eredményei nem reprezentatívak, mivel a felmérésben több nő résztvevő volt, mint férfi, továbbá a 60 év feletti lakosság közül kevesen képviseltették magukat. Mindazonáltal az egyes korcsoportok, vármegyében és adott lakóhely típuson élők minden kategóriája képviselte magát, így a kutatás eredményeiként kapott trendek, jó kiindulási pontok lehetnek általános következtetés levonására.

A kérdőívvel a nagykorú lakosságot céloztuk meg, azonban a megosztott Facebook csoportokban benne lehettek kiskorú kitöltők is, akik – mivel, hogy a kitöltéshez nem kellett azonosítania magát – akár hamis kort megadva kitölthették a kérdőívet. Emellett a válaszokból kiderült, hogy sok esetben a család kiskorú tagjai szerették volna az adott állatot, amire vagy amikre vélhetően a szülő kitöltötte a kérdőívet.

A kérdőív megosztása során több általános egzotikus állatos és több specifikusabb, adott állatfajjal foglalkozó Facebook csoportba osztottam be a kérdőívet, amely három csoport esetén eltávolításra került, egy csoport esetén pedig függőben maradt a kitöltés időtartamának egészére. A három eltávolítás nem tudni, hogy időben mikor következtethetett be és, hogy addig voltak-e kitöltők az adott csoportokból. Az, hogy mely csoportokba került beosztásra a kérdőív és, hogy ezekben a csoportokban hány jelenleg is aktív tag van, valamint, hogy ezen tagok közül, hányan töltötték ki az űrlapot nagyban befolyásolja a válaszokat, többek között az egyes állatcsoportok és állatfajok arányait. Ennek

köszönhetően sem mondható reprezentatívnak a kutatás, valamint ezzel magyarázható az afrikai fehérhasú törpesünt tartók nagy aránya. Ez lehet az oka annak is, hogy a kutatás eredményei alapján eltérő trendek jöttek ki, mint a FEDIAF által kiadott dokumentumban. Míg a kutatás a kisemlősöket hozta ki legkedveltebb állatcsoportnak, addig a FEDIAF adatai alapján a madarak állnak az első helyen

Bár a kérdőív címében és leírásában is szerepel, hogy az egzotikus állatok vizsgálata a célja, a válaszadásokat tekintve úgy gondolom, hogy nem minden esetben az egzotikus állataikra töltötték ki a kérdéseket, amelyek így torzíthatták a kapott eredményeket.

A jövőben a fentieket kiküszöbölve érdemesebb lehet egy nagyobb mintaszámú és szélesebb körű felmérést végezni a lakosság esetén, például az idősebbeknek is a nagyobb arányú bevonásával valamint azon vármegyékre való nagyobb mértékű kiterjesztéssel, amelyek csekély létszámmal képviselték magukat. Emellett a vármegyékre való nagyobb kiterjesztés révén átfogóbb képet lehetne kapni az egzotikus szakállatorvosoknak is az országon belüli megoszlásáról, így az egzotikus állatok számára biztosított egészségügyi ellátás megoszlásáról.

6 Összefoglalás

Diplomamunkám célja a hazai egzotikus kedvenctartási szokások és a tartott állatok változatosságának feltérképezése volt. A kutatás nem reprezentatív, azonban vonhatók le általános következtetések belőle. A kérdőívet 430-an töltötték ki, mely kérdőív 24 kérdésből állt, mely három szakaszra osztható.

A kutatás eredményei alapján a legnagyobb népszerűségnek örvendő állatcsoport a kisemlősök csoportja, azon belül is különösen az afrikai fehérhasú törpesünt, a tengerimalac és a nyúl. A második leginkább előforduló állatcsoport a hüllők, melyek között igen közkedveltek a különböző teknős-, gekkó- és kígyófajok. Majd ezeket követik a madarak, kételtűek, díszhalak és gerincesek csoportja. Azonban ezeket az eredményeket nagyban befolyásolta azon Facebook csoportok és tagjainak aktivitása, amelyekben a kérdőív megosztásra került.

Annak, hogy milyen forrásból kerülnek a tulajdonoshoz az egyes állatok több lehetséges módja is van. A leggyakrabban elismert tenyésztőtől vásárolnak, vagy ismerőstől szerzik be, netalán ajándékként kapják, vagy a közösségi médián keresztül szerzik. Valamint örökbefogadásra és talált állatra is előfordul több példa.

A hazai állattartók többsége kérdőíves válaszok alapján tájékozódik az állatvásárlás előtt az adott fajról. A tájékozódási forrásnak az internetes fórumokat, közösségi médiát, fajmentő oldalakat, tenyészet weblapját, ismerősök elmondását és állatorvosi információkat is használnak. A válaszadók többsége pedig minimum 2-3 forrásból tájékozódik. Valamint a résztvevők többsége úgy értékeli, hogy megfelelő tudással rendelkezik a kedvence gondozásához.

A válaszadók egy része az állattartás motivációinál az általa tartott fajt igénytelennek, könnyen beszerezhetőnek és egyszerűnek titulálta. Csupán két hullőtartó volt, aki megemlítette, hogy akkor könnyű az állat tartása, ha megfelelő tartási környezetet biztosítanak. Viszont ezekből a válaszokból is látszik, hogy még széles körben téves információk terjednek ezekről az állatokról, és az interneten szembejövő hirdetések esetén is félrevezető leírásokkal hirdetik ezeket az állatokat. A gyakori fals leírások miatt aggodalomra ad okot, hogy igen széles körben tájékozódnak az állattartók az internetes fórumokon és közösségi média oldalakon. A nem megfelelő tudás azonban sok szenvedést okoz az állatoknak, amit a gazdik sokszor nem is vesznek észre, mivel ezek az állatok zsákmányállat természetüknél fogva elrejtik a tüneteiket.

A tünetrejtő tulajdonságuk miatt további aggodalomra ad okot, hogy a válaszadók több, mint fele a legalacsonyabb havi állatorvosi költséget jelölte be. Az előbb leírt tulajdonságok miatt ugyanis ezeknek az állatoknak a rendszeres állatorvosi vizsgálata elengedhetetlen, hogy az esetlegesen lappangó, elrejtett betegségek felderítésre, és minél előbb kezelésre kerülhessenek. Viszont az alacsony állatorvosi költségekből az feltételezhető, hogy sok állattartó nem viszi a kedvencét rendszeresen állatorvoshoz. Valamint egy másik kérdésre érkezett válaszok alapján, az állattartók hajlamosak rá, hogy csak végső esetben forduljanak állatorvoshoz a kedvencük problémájával, amikor már az állat súlyos állapotban van.

A kérdések utolsó állatvédelmi része alapján az állattartók inkább negatívan ítélik meg, mind a kisállatbörzét és vásárokat, mint pedig a hazai állatvédelmi helyzetét az egzotikus állatoknak. Utóbbi negatívabb megítélésére a nők hajlamosabbak.

7 Irodalomjegyzék

1. Hosey G, Melfi V (2018) Anthrozoology: Human-Animal Interactions in Domesticated and Wild Animals. Oxford University Press
2. Warwick C, Steedman C, Jessop M, Arena P, Pilny A, Nicholas E (2018) Exotic pet suitability: Understanding some problems and using a labeling system to aid animal welfare,

- environment, and consumer protection. *Journal of Veterinary Behavior* 26:17–26. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2018.03.015>
3. Rosenthal K (2006) Future Directions in Training of Veterinarians for Small Exotic Mammal Medicine: Expectations, Potential, Opportunities, and Mandates. *Journal of Veterinary Medical Education* 33:382–385. <https://doi.org/10.3138/jvme.33.3.382>
 4. Briyne ND, Iatridou D (2016) Challenges seen with treatment of exotic pets in veterinary practice exotic pets in veterinary practice. *AWSELVA J* 1-19.
 5. Warwick C, Steedman C (2021) Exotic pet trading and keeping: Proposing a model government consultation and advisory protocol. *Journal of Veterinary Behavior* 43:66–76. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2021.03.002>
 6. Azevedo A, Guimarães L, Ferraz J, Whiting M, Magalhães-Sant’Ana M (2022) Understanding the Human–Reptile Bond: An Exploratory Mixed-Methods Study. *Anthrozoös* 35:755–772. <https://doi.org/10.1080/08927936.2022.2051934>
 7. Bush ER, Baker SE, Macdonald DW (2014) Global Trade in Exotic Pets 2006–2012. *Conservation Biology* 28:663–676. <https://doi.org/10.1111/cobi.12240>
 8. ENDCAP (2012) Wild Pets in the European Union. Available at: <https://endcap.eu/wp-content/uploads/2013/02/Report-Wild-Pets-in-the-European-Union.pdf> Accessed 18 Nov 2024)
 9. Kieswetter S (2017) The Motivations behind obtaining exotic pets: a discussion paper. Zoocheck Inc
 10. Mitchell M, Tully TN (2008) *Manual of Exotic Pet Practice*. Elsevier Health Sciences
 11. A magyar nyelv értelmező szótára | Kézíkönyvtár. Akadémia Kiadó
 12. Brown SA, Nye RR (2006) Essentials of the Exotic Pet Practice. *Journal of Exotic Pet Medicine* 15:225–233. <https://doi.org/10.1053/j.jepm.2006.06.009>
 13. Toland E, Bando M, Hamers M, Cadenas V, Laidlaw R, Martínez-Silvestre A, Van Der Wielen P (2020) Turning Negatives into Positives for Pet Trading and Keeping: A Review of Positive Lists. *Animals* 10:2371. <https://doi.org/10.3390/ani10122371>
 14. Jessop M, Warwick C (2014) Pets: to keep or not to keep – perhaps EMODE has the answer. *Vet Times* 44:23–25
 15. Pasmans F, Bogaerts S, Braeckman J, Cunningham AA, Hellebuyck T, Griffiths RA, Sparreboom M, Schmidt BR, Martel A (2017) Future of keeping pet reptiles and amphibians: towards integrating animal welfare, human health and environmental sustainability. *Veterinary Record* 181:450–450. <https://doi.org/10.1136/vr.104296>
 16. Eurogroup for Animals and Animal Advocacy and Protection (2023) EU Pozitive list - A proposal to regulate the trade in animals destined for life as a pet. Available at: https://www.eurogroupforanimals.org/files/eurogroupforanimals/2023-03/2023_03_efa_EU%20Positive%20List_White%20Paper.pdf Accessed 20 Nov 2024
 17. 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye
 18. 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye

19. 85/2015. (XII. 17.) FM rendelet a veszélyes állatfajokról és egyedeik tartásának szabályairól - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye
20. Marešová J, Antonín K, Frynta D (2009) We all Appreciate the Same Animals: Cross-Cultural Comparison of Human Aesthetic Preferences for Snake Species in Papua New Guinea and Europe. *Ethology* 115:297–300. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2009.01620.x>
21. Irvine L, Cilia L (2017) More-than-human families: Pets, people, and practices in multispecies households. *Sociology Compass* 11:e12455. <https://doi.org/10.1111/soc4.12455>
22. Warwick C (2015) How the exotic pet business has changed from ancient times – and it's not good news! *Veterinary Practice* 21:27
23. Rodríguez L, Reuter KE, Schaefer M (2020) Motivations of pet parrot ownership and captive conditions of the pets in Madagascar. *Madagascar Conservation & Development* 15:13–18. <https://doi.org/10.4314/mcd.v15i1>
24. Carpenter JW, Quesenberry KE, ScienceDirect (Online service) (2012) *Ferrets, rabbits, and rodents: clinical medicine and surgery*, 3rd ed. Elsevier/Saunders, St. Louis, Mo
25. dr. Gál J (2006) *Hüllők tartása, takarmányozása és egészségvédelme*. Dr. Bollók és Tsa. Bt., Budapest
26. Allender S, Foster C, Hutchinson L, Arambepola C (2008) Quantification of Urbanization in Relation to Chronic Diseases in Developing Countries: A Systematic Review. *J Urban Health* 85:938–951. <https://doi.org/10.1007/s11524-008-9325-4>
27. Warwick C, Steedman C (2012) Injuries, envenomations and stings from exotic pets. *J R Soc Med* 105:296–299. <https://doi.org/10.1258/jrsm.2012.110295>
28. Beetz JL (2005) Role of private owners in the conservation of exotic species. Honors Theses. Paper 26. <https://digitalcommons.colby.edu/honorstheses/26>
29. Pickering LK, Marano N, Bocchini JA, Angulo FJ, and the Committee on Infectious Diseases (2008) Exposure to Nontraditional Pets at Home and to Animals in Public Settings: Risks to Children. *Pediatrics* 122:e20081942. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-1942>
30. FEDIAF (2022) European Statistics 2022. https://europeanpetfood.org/wp-content/uploads/2024/06/FEDIAF-Facts-Figures-2022_Online100.pdf Accessed 14 Nov 2024
31. Herzog HA (2014) Biology, Culture, and the Origins of Pet-Keeping. *ABC* 1:296. <https://doi.org/10.12966/abc.08.06.2014>
32. Grant R, Montrose V, Wills A (2017) ExNOTic: Should We Be Keeping Exotic Pets? *Animals* 7:47. <https://doi.org/10.3390/ani7060047>
33. Shukhova S, MacMillan DC (2020) From tigers to axolotls: Why people keep exotic pets in Russia. *People and Nature* 2:940–949. <https://doi.org/10.1002/pan3.10125>
34. Kidd AH, Kelley HT, Kidd RM (1983) Personality Characteristics of Horse, Turtle, Snake, and Bird Owners. *Psychol Rep* 52:719–729. <https://doi.org/10.2466/pr0.1983.52.3.719>

35. Hergovich A, Mauerer I, Riemer V (2011) Exotic Animal Companions and the Personality of Their Owners. *Anthrozoös* 24:317–327. <https://doi.org/10.2752/175303711X13045914865349>
36. Vonk J, Patton C, Galvan M (2016) Not So Cold-blooded: Narcissistic and Borderline Personality Traits Predict Attachment to Traditional and Non-traditional Pets. *Anthrozoös* 29:627–637. <https://doi.org/10.1080/08927936.2016.1228762>
37. Janovcová M, Rádlová S, Polák J, Sedláčková K, Peléšková Š, Žampachová B, Frynta D, Landová E (2019) Human Attitude toward Reptiles: A Relationship between Fear, Disgust, and Aesthetic Preferences. *Animals* 9:238. <https://doi.org/10.3390/ani9050238>
38. Reuter KE, Schaefer MS (2017) Motivations for the Ownership of Captive Lemurs in Madagascar. *Anthrozoös* 30:33–46. <https://doi.org/10.1080/08927936.2017.1270589>
39. Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) (2017) Understanding the motivations of beginner reptile owners. <https://www.rspca.org.uk/webContent/staticImages/Downloads/ReptileReport.pdf> Accessed 16 Nov 2024
40. Kampfner K, Love J (1998) Motivational Aspects of Desert Tortoise Caretaking. *Anthrozoös* 11:87–94. <https://doi.org/10.2752/089279398787000788>
41. Hausmann A, Cortés-Capano G, Fraser I, Di Minin E (2023) Assessing preferences and motivations for owning exotic pets: Care matters. *Biological Conservation* 281:110007. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2023.110007>
42. Moorhouse TP, Balaskas M, D’Cruze NC, Macdonald DW (2017) Information Could Reduce Consumer Demand for Exotic Pets. *CONSERVATION LETTERS* 10:337–345. <https://doi.org/10.1111/conl.12270>
43. Schuppli CA, Fraser D, Bacon HJ (2014) Welfare of non-traditional pets: -EN- Welfare of non-traditional pets -FR- Bien-être des animaux de compagnie d’espèces atypiques -ES- Bienestar de mascotas no tradicionales. *Rev Sci Tech OIE* 33:221–231. <https://doi.org/10.20506/rst.33.1.2287>
44. International Fund for Animal Welfare (IFAW) (2019) Disrupt: Wildlife Cybercrime. Available at: https://d1jyxxz9imt9yb.cloudfront.net/resource/1/attachment/regular/IFAW_-_Disrupt_Wildlife_Cybercrime_-_English.pdf Accessed 20 Nov 2024
45. Kikillus KH, Hare KM, Hartley S (2012) Online trading tools as a method of estimating propagule pressure via the pet-release pathway. *Biol Invasions* 14:2657–2664. <https://doi.org/10.1007/s10530-012-0262-5>
46. CITES (2015) Egyezmény a vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről. In: [cites.hu](https://www.cites.hu/hu). <https://www.cites.hu/hu>. Accessed 21 Nov 2024
47. Lockwood JL, Welbourne DJ, Romagosa CM, Cassey P, Mandrak NE, Strecker A, Leung B, Stringham OC, Udell B, Episcopio-Sturgeon DJ, Tlustý MF, Sinclair J, Springborn MR, Pienaar EF, Rhyne AL, Keller R (2019) When pets become pests: the role of the exotic pet trade in producing invasive vertebrate animals. *Frontiers in Ecol & Environ* 17:323–330. <https://doi.org/10.1002/fee.2059>
48. Souza MJ (2011) One Health: Zoonoses in the Exotic Animal Practice. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 14:421–426. <https://doi.org/10.1016/j.cvex.2011.05.007>

49. Schaper A, De Haro L, Deters M, Hermanns-Clausen M, Ebbecke M (2019) Vergiftungen durch exotische Haustiere. Bundesgesundheitsbl 62:1332–1335. <https://doi.org/10.1007/s00103-019-03025-6>
50. Whitehead M, Forbes N (2013) Keeping exotic pets. Veterinary Record 173:558–558. <https://doi.org/10.1136/vr.f7212>
51. Krautwald-Junghanns M, Sobing A, Plenz B, Bartels T, Baur M, Blahak S, Dayen M, Hetz S, Kirmair R, Kölle P (2017) Haltung exotischer und wild lebender Vögel und Reptilien in Privathand. Deutsches Tierärzteblatt 65:1644e1648
52. Howell TJ, Bennett PC (2017) Despite their best efforts, pet lizard owners in Victoria, Australia, are not fully compliant with lizard care guidelines and may not meet all lizard welfare needs. Journal of Veterinary Behavior 21:26–37. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2017.07.005>
53. Hess L (2011) Exotic Animals: Appropriately Owned Pets or Inappropriately Kept Problems? Journal of Avian Medicine and Surgery 25:50–56. <https://doi.org/10.1647/1082-6742-25.1.50>
54. Wensley S, Dawson S, Stidworthy M, Soutar R (2016) Welfare of exotic pets. Veterinary Record 178:540–540. <https://doi.org/10.1136/vr.i2814>
55. BCSPCA (2007) British Columbia Society for the Prevention of Cruelty to Animals Position statement - Exotic Companion Animals. <https://spca.bc.ca/wp-content/uploads/responsible-animal-sourcing.pdf> Accessed 8 Nov 2024
56. Peng S, Broom DM (2021) The Sustainability of Keeping Birds as Pets: Should Any Be Kept? Animals 11:582. <https://doi.org/10.3390/ani11020582>
57. World Population Review (2024) Population of Hungary. <https://worldpopulationreview.com/countries/hungary>. Accessed 20 Nov 2024
58. Curin M, Hilger C (2017) Allergy to pets and new allergies to uncommon pets. ALS 1:214–222. <https://doi.org/10.5414/ALX01842E>

8 Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Dr. Tóth Szabinának, aki szakmai tudásával és észrevételeivel segített a dolgozat elkészítésében, valamint támpontokat adott a kérdőív elkészítéséhez és a téma kidolgozásához.